

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 30 JULI 1952

No 1836

COMMISSIE VAN REDACTIE

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)*
Redacteur-Secretaris: *A. de Wit.*

Assistent-redacteur: *J. H. Zoon.*

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

*J. E. Mertens; J. van Tichelen;
R. Vandeputte; F. Versichelen.*

INHOUD

	Blz.
Het ontwerp Bedrijfsvergunningenwet 1952 door <i>Drs J. J. van den Hoek</i>	576
De weg naar vrijheid. Een kritisch commen- taar (I) door <i>Prof. Dr J. Zijlstra</i>	578
Consequenties van de toepassing der werk- classificatie door <i>Ir J. A. Borggreve</i>	583
Belastingvraagstukken in Duitsland door <i>Mr W. R. Emmen Riedel</i>	584
Internationale notities: Europese Betalings Unie; stand per 30 Juni/ 1 Juli 1952 door <i>Mr E. A. Liefrinck</i>	587
Geld- en kapitaalmarkt door <i>Drs J. C. Brezet</i>	588
De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Juni 1952 door <i>Dr L. Delmotte</i>	588
Statistieken: De Kolenpositie van Nederland	590

Dezer dagen

het wisselvallig bestaan. Voor groten en leiders bleef de vacantierrupt in vele gevallen verre. „The wheel of fortune” — een wel typerende „hit-song” der laatste maanden — stuurde een koning in ballingschap. Of met het politiek symbool de economische en sociale omstandigheden zijn verjaagd is een andere vraag. Waar macht zetelde zal zich thans de wetenschap vestigen. Zijn beide zo nauw verwant? De abdicatie betekende tevens het vertrek van de grootste grondbezitter der Nijllanden. In de Middeleeuwen was grondbezit veelal gebonden aan ridder- en krijgsmanschap. Onroerend bezit, dat men niet kan verdedigen, heeft in roerige tijden slechts een zeer betrekkelijke waarde. De politieke, economische en sociale evoluties der laatste jaren hebben dit wel nadrukkelijk bewezen.

Ook in Perzië draaide het rad van fortuin — ondanks de olie — verre van geruisloos.

In Amerika vermeed men het risico der uitersten. Stevenson bleek als midden-candidaat voor de Democraten het meest aantrekkelijk. Zijn Republikeinse tegenstander houdt vacantie, doch volgens „Time” met de taak om te denken.

Een langdurig en kostbaar overleg leidde eindelijk tot het beëindigen van de staalstaking. Het effect van de stillegging overtrof dat van een, gelukkig nog theoretisch, bombardement. Theorie en praktijk als leermeester: moet men per se een „harde” hebben om zijn lessen te leren? De resultaten van de Olympische spelen schijnen deze vraag bevestigend te beantwoorden.

Homo ludens. De stapel economische publicaties, die zelfs nog in vacantiertijd de aandacht vragen, biedt gelegenheid te over tot spel. Een recente uitgave van het „Monthly Bulletin of Statistics” van de United Nations biedt hierbij een leerzaam overzicht van de verdeling der fiches onder de verschillende landen. Nationaal inkomen in 1950 in dollars per hoofd van de bevolking: meer dan 1.000: Ver. Staten, Canada; 600—1.000: Engeland, Scandinavië (excl. Finland) Zwitserland, Australië en Nieuw-Zeeland; 450—600: Frankrijk, Benelux-landen, Venezuela; 300—450: West-Duitsland, Ierland, Tsjechoslowakije, Polen, Finland, Rusland, Argentinië, Uruguay, Israël; 150—300: Italië, Oostenrijk, Hongarije, Spanje, Portugal, Zuid-Afrika, Chili; 100—150: Griekenland, Joegoslavië, Brazilië, Colombia, Mexico, Egypte, Turkije; beneden 100 de overige landen (voor zover bekend).

Zal hier het rad van fortuin grote veranderingen teweegbrengen? Of moet men denken aan: „Wie heeft, dien zal gegeven worden?”

De absolute hoeveelheid in de verscheidene knikkerzakken doet een nivellering van de spelerskansen voorlopig illusoir lijken. Toch gaat het spel door:

De wereld is een schouwtoneel,

Elk speelt zijn rol en krijgt zijn deel.



Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

DEVIEZENBANK

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32

Meer 100 kantoren in Nederland

Azië en Oost-Afrika

New York

Londen

Voorlichting op financieel en
economisch gebied

Alle bankzaken



R. MEES & ZONEN

A^o 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS.

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE

DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

vacatures



De Directie van

UNILEVER N.V.

zoekt voor haar Hoofdkantoor te Rotterdam

Een leider van de financiële afdeling

De werkzaamheden van deze afdeling beperken zich niet tot het bedrijf in Nederland, doch omvatten ook het contact met de zustermaatschappij Unilever Limited te Londen en de onderhorige maatschappijen in het buitenland.

De te benoemen functionaris moet in staat zijn, alle voorkomende financiële aangelegenheden, in de ruimste zin, in onmiddellijke samenwerking met de Directie, te behandelen.

Vereist wordt: Grondige kennis van en ervaring in financiële zaken; inzicht in economische vraagstukken; goede talenkennis, speciaal Engels; brede visie, goede en gemakkelijke omgang met mensen; leeftijd omstreeks 40 jaar.

De salariëring is overeenkomstig de belangrijkheid van de positie.

Sollicitaties, die strikt vertrouwelijk zullen worden behandeld, te richten aan de Directie van Unilever N.V., Museumpark 1, Rotterdam, met vermelding van „Vertrouwelijk F” op de enveloppe.

Internationaal georiënteerd

Groothandelsconcern

vraagt voor zijn vestigingen in Indonesië een

Werktuigkundig Ingenieur

die na inwerking in staat moet zijn de adjunct-directeur, die thans de leiding heeft van de Afdeling Machinerieën, bij afwezigheid te vervangen.

Ervaring in de handel van machines wordt op prijs gesteld. Leeftijd 30-35 jaar.

Gunstige voorwaarden en pensioenregeling. Sollicitaties, welke met discretie zullen worden behandeld, worden ingewacht onder nr. ESB 31-1, Bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Drs J. J. VAN DEN HOEK, Het ontwerp Bedrijfsvergunningenwet 1952.

Dit wetsontwerp wil de vestiging en uitbreiding van industriële bedrijven in beginsel vrijlaten, maar de mogelijkheid openen deze vrijheid in bijzondere omstandigheden voor bepaalde gevallen op te heffen. Vestiging en uitbreiding is dan alleen mogelijk, indien de betreffende Minister daarvoor een vergunning verleent. De gronden, waarop door middel van een algemene maatregel van bestuur tot sluiting van een bedrijfstak zal kunnen worden overgegaan, zijn: a) een bestaande of dreigende overcapaciteit, die het verbod van bedrijfsuitoefening in het algemeen belang doet zijn; b) de wenselijkheid, als uitvloeisel van het streven naar verdere industrialisatie, van het vestigen of uitbreiden van bepaalde ondernemingen, welke het verbod van bedrijfsuitoefening in het algemeen belang doet zijn; c) volkenrechtelijke verplichtingen met betrekking tot de coördinatie van investeringen. In vergelijking tot de Bedrijfsvergunningenwet 1938 vormt de laatstgenoemde sluitingsgrond een novum. Het is, na het overleg, dat in Benelux-verband heeft plaats gevonden, zeer begrijpelijk, dat deze grond is opgenomen. Ook moet gedacht worden aan verdere plannen ten aanzien van de Europese economische integratie. Vergelijkt men de beide overige sluitingsgronden met die genoemd in de Bedrijfsvergunningenwet 1938, dan kan worden vastgesteld, dat men de nieuwe regeling een meer algemeen karakter heeft gegeven en minder heeft gebaseerd op specifieke omstandigheden.

Prof. Dr J. Zijlstra, De weg naar vrijheid. Een kritisch commentaar (I).

In een tweetal artikelen geeft schrijver kritisch commentaar op het plan van de Partij van de Arbeid: „De weg naar vrijheid”. In de inleiding van dit werk wordt de radicale verwerping van de totalitaire staat geproclameerd en dus ook van alles, wat tot die totalitaire staat zou kunnen leiden. In dit eerste artikel stelt schrijver zich de vraag, of dit, in de verdere uiteenzettingen overal in zijn consequenties is doordacht. Hij beschouwt dit nader aan de hand van een tweetal problemen, t.w. a) de socialisatie en b) kapitaalvorming en kapitaal aanwending. Schrijver behoort niet tot de doctrinaire tegenstanders van iedere socialisatie. Van geval tot geval zal volgens hem een beslissing moeten worden genomen, mits... het geheel van de publieke sector klein is t.o.v. de particuliere sector. Het socialisatieprogramma, in het boek opgesteld, zou bij doorvoering wel eens „sneeuwbal effecten” kunnen hebben en daardoor kunnen leiden tot een omvang van de publieke sector, die schrijver op de duur niet verenigbaar acht met een reële democratie. Naar zijn stellige indruk hebben de socialisten zich het „doelmatigheidsstandpunt” t.a.v. de socialisatie nog niet voldoende eigen gemaakt. Tegen het in het boek voorgestelde beleid t.a.v. sparen en investeren brengt schrijver drie bezwaren in. In de eerste plaats betwijfelt hij ernstig, of de Overheid de doelmatigheid van de private investeringen voldoende kan beoordelen; de beperkte mogelijkheden van gedetailleerde investeringscontrole heeft men onvoldoende gerealiseerd. Een tweede bezwaar heeft betrekking op het controleren van de verschillende bronnen van besparing. Schrijvers derde en hoofdbezwaar is, dat een integrale doorvoering van het besproken programma in wezen leidt tot een maatschappelijke orde, waarin onvoldoende harmonie is, waar „strijdigheid der aspecten” aanwezig is.

Ir J. A. BORGGREVE, Consequenties van de toepassing der werkclassificatie.

Werkclassificatie is een middel om orde te scheppen in

de, door de ontwikkeling der techniek en de werking van historie en traditie, min of meer chaotische loonverhoudingen. Dit middel heeft voor een deel een verklarend karakter. Het wil in eerste aanleg een loonstructuur scheppen, die zo goed mogelijk aansluit aan de bestaande, waarin immers de economische waardering der functies haar neerslag vindt. Wil men echter in de werkclassificatie een middel hebben om de loonstructuur blijvend te verbeteren, dan zullen de deskundigen en de loonpolitici de hulp der economen — en dan vooral van hen die zich bezig houden met het op verantwoorde wijze stellen van prognoses — niet kunnen ontberen.

Mr W. R. EMMEN RIEDEL, Belastingvraagstukken in Duitsland.

In dit artikel wordt aandacht geschonken aan op het vijfde belastingcongres te Bonn (27-29 April 1952) ter sprake gebrachte belastingvraagstukken. In vergelijking met het voorlaatste congres (Juni 1950) was er een merkwaardige verschuiving te constateren. Toen viel het accent op externe invloeden; thans zat men midden in fiscale problemen van de soort, waarvoor elk industrieel ontwikkeld land op dit ogenblik is gesteld: de wijze, waarop en de mate, waarin de belastingpolitiek ten gunste van de heruitrusting der nijverheid mag werken; financiering der defensie-uitgaven; of het huidige hoge peil der belastingen kan blijven; of niet tempo en productiviteit der wetgevende machine moeten worden herzien, enz. Schrijver vestigt vooral de aandacht op verschijnselen en oplossingen, welke van de hier bekende afwijken.

— SOMMAIRE —

Drs J. J. VAN DEN HOEK, Le projet de loi sur la réglementation des entreprises 1952.

Le but du projet de loi est de maintenir en principe la liberté d'établissement et d'expansion des entreprises industrielles, tout en créant la possibilité de la supprimer dans certains cas et sous certaines circonstances. L'établissement et le développement des entreprises n'est possible que si le ministre compétent délivre une licence à cet effet.

Prof. Dr J. ZIJLSTRA, „Le chemin de la liberté”. Un commentaire critique (I).

L'auteur fait la critique du plan exposé par le parti socialiste dans l'ouvrage intitulé „Le chemin de la liberté”. La préface de ce livre rejette catégoriquement l'idée d'un Etat totalitaire et de tout ce qui pourrait y conduire. L'auteur de l'article se demande si, dans la suite de l'ouvrage, ce principe est mené partout jusque dans ces conséquences, notamment en ce qui concerne les problèmes de la socialisation et de la création et de l'usage du capital.

Ir J. A. BORGGREVE, Conséquences de l'application de la qualification du travail.

Cet article fait suite à celui qui a été publié dans le n° du 23 juillet de la présente revue. L'auteur éclaire certains aspects économiques de l'application de la qualification du travail.

Mr W. R. EMMEN RIEDEL, Le problème fiscal en Allemagne.

Mr Emmen Riedel s'intéresse aux questions qui ont paru à l'ordre du jour du 5ème Congrès qui s'est réuni à Bonn du 27 au 29 avril derniers pour étudier les problèmes fiscaux.

Het ontwerp Bedrijfsvergunningenwet 1952

Op 20 Maart jl. heeft de Regering aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal een ontwerp aangeboden voor een nieuwe Bedrijfsvergunningenwet. Zoals in de aanhef van de Memorie van Toelichting wordt gezegd, heeft dit wetsontwerp niet op een geheel nieuwe materie betrekking. Immers, reeds in 1938 kwam onder de naam „Bedrijfsvergunningenwet 1938” een regeling tot stand betreffende het beperken van de vestiging en uitbreiding van bedrijven, waarin enige tak van nijverheid werd uitgeoefend. Deze regeling liet de vestiging en uitbreiding van industriële bedrijven in beginsel geheel vrij; indien echter van ondernemerszijde daartoe het verzoek werd gedaan en het algemeen belang het wenselijk maakte, kon bij algemene maatregel van bestuur worden bepaald, dat de vestiging en uitbreiding van bedrijven in een bepaalde bedrijfstak niet zonder vergunning mocht plaatsvinden. Dit was echter alleen in vier gevallen mogelijk, nl. indien vestiging en uitbreiding ongewenst was in verband met:

- a. het bestaan van een ondernemersovereenkomst met een overwegende betekenis voor de economische verhoudingen in de betreffende bedrijfstak;
- b. het bestaan van beschermende invoerbeperkende maatregelen;
- c. het bestaan van beschermende tariefmaatregelen;
- d. het streven naar verdere industrialisatie.

De Bedrijfsvergunningenwet 1938 is slechts gedurende korte tijd van kracht geweest, en wel tot 1941; toen werd zij door het Bedrijfsvergunningenbesluit 1941 buiten werking gesteld. In die tijd is zij slechts in twee gevallen toegepast; het eerste geval, de cottonkousenindustrie, was gebaseerd op het bestaan van een ondernemersovereenkomst met een overwegende betekenis voor de economische verhoudingen in die bedrijfstak, terwijl het tweede geval, het aluminium-wals-, pers- en trekbedrijf, het industrialisatieargument als basis had.

Met het Bedrijfsvergunningenbesluit 1941 begon een nieuwe periode van de vestigingswetgeving. Het hield een algemeen verbod in om zonder vergunning industriële bedrijven te vestigen of uit te breiden, alsmede om in een bestaand bedrijf over te gaan tot het vervaardigen van nieuwe artikelen; soortgelijke verboden werden eveneens van toepassing verklaard op de groothandel. Na de oorlog is dit besluit voorlopig van kracht gebleven (het kwam nl. voor op lijst C behorende bij art. 18 van het Besluit Bezettingsmaatregelen), maar naarmate de goederenschaarste afnam is door een groot aantal uitzonderingsbepalingen op de gestelde verboden de werking er van praktisch tot nihil gereduceerd.

Het Bedrijfsvergunningenbesluit 1941 is geheel een oorlogsproduct en moet dan ook worden gezien in het licht van de toen bestaande omstandigheden. Gedurende de oorlogsjaren was het zaak een uiterst rationeel gebruik te maken van de aanwezige middelen en iedere verspilling te voorkomen. Bovendien werd het een nationaal belang geacht om het bestaande productie-apparaat zo goed mogelijk in tact te houden. In deze tijd kon het streven niet meer zijn gericht op het vergroten van de welvaart, maar moesten alle krachten worden ingespannen om een achteruitgang zoveel mogelijk te remmen. Ook de Duitse bezettingsautoriteiten waren grote voorstanders van een algemeen vergunningenstelsel, zij het dan ook uit andere overwegingen.

De economische situatie van ons land maakt thans een algemeen vergunningenstelsel niet meer noodzakelijk; dit zou zelfs geheel in strijd zijn met onze belangen. Het gaat nu om het bevorderen van de industriële ontwikkeling van Nederland, in het kader van het streven naar maximalisering van het nationale inkomen en het tot een zo hoog

mogelijk niveau opvoeren van de werkgelegenheid, waarbij uiteraard inflatie en moeilijkheden ten aanzien van de betalingsbalans dienen te worden vermeden. Bij deze doelstelling is een algemeen vergunningenstelsel, dat een aanzienlijke remmende invloed zou uitoefenen op het ondernemersinitiatief, niet meer op zijn plaats. Het is dan ook terecht, dat de Regering het ogenblik gekomen acht om dit stuk bezettingsrecht definitief te doen verdwijnen en te vervangen door een regeling van een meer duurzaam karakter, die past bij de bestaande economische situatie en die een hulpmiddel kan zijn bij het nastreven van de nu geldende doelstelling.

De sleutel voor het probleem van de werkgelegenheid is de totale vraag; de omvang hiervan is bepalend voor de grootte van de werkgelegenheid en het plaatsvinden van voldoende investeringen speelt hierbij een belangrijke rol. In eerste instantie leidt dit tot de conclusie, dat de vestigings- en uitbreidingsvrijheid van industriële bedrijven niet moet worden beperkt. Er kunnen echter uitzonderingen op deze regel zijn, die het noodzakelijk maken deze vrijheid wel te beperken, daar anders de werkgelegenheid zou worden geschaad.

Het onlangs aangeboden wetsontwerp stelt zich op dit standpunt en treedt daarmee in het voetspoor van de wet van 1938; men wil de vestiging en uitbreiding van industriële bedrijven (in het ontwerp is de werkings sfeer nl. weer beperkt tot de nijverheid) in beginsel vrijlaten, maar de mogelijkheid openen deze vrijheid in bijzondere omstandigheden voor bepaalde gevallen op te heffen. Vestiging en uitbreiding is dan alleen mogelijk, indien de betreffende Minister daarvoor een vergunning verleent. Evenals in 1938 geeft men ook thans een limitatieve opsomming van de gronden, waarop door middel van een algemene maatregel van bestuur tot sluiting van een bedrijfstak zal kunnen worden overgegaan; in art. 3 van het ontwerp worden deze als volgt omschreven:

- a. een bestaande of dreigende overcapaciteit, die het verbod van bedrijfsuitoefening in het algemeen belang doet zijn;
- b. de wenselijkheid, als uitvloeisel van het streven naar verdere industrialisatie, van het vestigen of uitbreiden van bepaalde ondernemingen, welke het verbod van bedrijfsuitoefening in het algemeen belang doet zijn;
- c. volkenrechtelijke verplichtingen met betrekking tot de coördinatie van investeringen.

In vergelijking tot de wet van 1938 vormt de laatstgenoemde sluitingsgrond een novum. Het is, na het overleg, dat in Benelux-verband heeft plaats gevonden, zeer begrijpelijk, dat deze grond is opgenomen. Ook moet gedacht worden aan verdere plannen ten aanzien van de Europese economische integratie. Vergelijkt men de beide overige sluitingsgronden met die genoemd in de Bedrijfsvergunningenwet 1938, dan kan worden vastgesteld, dat men de nieuwe regeling een meer algemeen karakter heeft gegeven en minder heeft gebaseerd op specifieke omstandigheden.

Afgezien van het argument, dat de gewenste regeling nodig is om internationale verplichtingen behoorlijk te kunnen nakomen, valt de motivering voor het in bepaalde gevallen beperken van de vestigings- en uitbreidingsvrijheid, zowel bij de wet van 1938 als bij het thans ingediende ontwerp, uiteen in de volgende punten:

- a. het „infant-industry”-argument;
- b. het mededingingsargument;
- c. het werkgelegenheidsargument.

Het eerste argument heeft door de in de laatste jaren ontwikkelde theorieën veel van zijn bestaansrecht als een op zich zelf staand argument verloren en is feitelijk opge-

nomen in de beide andere. Het „infant-industry“-argument is welbekend en behoeft weinig toelichting. J. St. Mill heeft het het beste geformuleerd en zeer in het kort gezegd komt het hierop neer, dat een tijdelijke bescherming van een „infant-industry“ geoorloofd is, wanneer er een achterstand bestaat ten opzichte van het buitenland en redelijkerwijze kan worden aangenomen, dat deze achterstand zal verdwijnen als de nieuwe bedrijfstak groeit, zodat deze het na enige tijd zonder bescherming zal kunnen stellen. In de literatuur wordt, wat de vorm dezer bescherming betreft, vrij algemeen gedacht aan invoerbeperkingen. Gottfried Haberler wijkt hiervan af en adviseert het geven van subsidies.

Een andere vorm van bescherming, die eveneens aanbeveling kan verdienen, is het beperken van de vestigingsvrijheid in een „infant-industry“. Een ondernemer zal zich slechts op het gebied van een nieuwe bedrijfstak begeven, indien hij een redelijk rendement kan verwachten op de noodzakelijke nieuwe investeringen. In de gevallen, dat de bescherming van de nieuwe bedrijfstak gerechtvaardigd geacht kan worden, zou deze er dus om effectief te zijn op moeten worden gericht om dat verwachte redelijke rendement te helpen verwezenlijken. Zou zich nu direct nadat de nieuwe bedrijfstak door één of meer ondernemers is geëntameerd één der gevallen voordoen, die door de Regering in de Memorie van Toelichting worden genoemd, waardoor reeds in de moeilijke aanvangsperiode een overmatige concurrentie zou ontstaan, dan zou het gevaar, dat de nieuwe bedrijfstak onvoldoende gelegenheid zou krijgen zich te ontplooien, en dat het verwachte rendement niet zou worden bereikt, zeker niet denkbeeldig zijn. Een vestigingsregeling zou er in deze gevallen toe kunnen bijdragen om het werkgelegenheidsniveau op een voldoende peil te houden. Wel moet bij eventuele toepassing in de praktijk goed in het oog worden gehouden, dat aan de ondernemingen, die op deze wijze worden beschermd, een exclusieve positie wordt verleend. Het verdient dan ook aanbeveling de nodige waarborgen te scheppen, dat deze exclusiviteit niet langer duurt dan strikt noodzakelijk is. In het wetsontwerp wordt hiermede rekening gehouden door de bepaling, dat de toepassing van de wet uit hoofde van de wenselijkheid van vestiging of uitbreiding van bepaalde ondernemingen als uitvloeisel van het streven naar verdere industrialisatie gedurende een periode van maximaal vijf jaar van kracht kan zijn.

Met het bovenstaande is feitelijk ook al een uiteenzetting van het mededingingsargument gegeven. Bij haar overwegingen inzake de zojuist genoemde sluitingsgrond heeft de Regering zich kennelijk door dit argument laten leiden: „het verlenen van exclusiviteit betekent, dat de betrokken onderneming jarenlang een sterke positie op de Nederlandse markt zal innemen, waarop intussen de mogelijkheid hetzelfde product uit het buitenland te betrekken een correctief kan vormen“. Dit laatste kan echter het gevaar inhouden, dat het doel van de gewenste bescherming niet wordt bereikt en dat de nieuwe bedrijfstak niet tot ontplooiing zal kunnen komen. Het is zeer wel denkbaar, dat er zich gevallen kunnen voordoen, waarin een vestigingsregeling alleen nog niet voldoende bescherming verleent en waar een combinatie met invoerbeperkingen of subsidies zeer gewenst is.

Het mededingingsargument kan ook een rol spelen bij de eerstgenoemde sluitingsgrond, die gebaseerd is op een bestaande of dreigende overcapaciteit. In feite wordt dan aan de bestaande ondernemers een monopoliepositie verleend en worden „new-comers“ geweerd. Op deze wijze wil men ernstige kapitaalverliezen, die anders wellicht zouden ontstaan, voorkomen. Terecht zegt de Regering in de Memorie van Toelichting, dat hier grote voorzichtigheid moet worden betracht: „de technische vooruitgang maakt zekere kapitaalverliezen onvermijdelijk. Het afdanken van een verouderde outillage betekent voor de belanghebbende



vaak een verlies: Uit het oogpunt van het algemeen belang is echter een zodanig verlies veelal volkomen verantwoord. De dreiging van dit verlies kan doorgaans geen grond opleveren om zich te verzetten tegen een uitbreiding, die het gevolg is van een verbeterde techniek“. Bovendien is het dikwijls zeer moeilijk om een teveel aan productiecapaciteit vast te stellen.

Toch is het denkbaar, dat het in bepaalde omstandigheden gewenst is, om de vrije toetredingsmogelijkheid, één der wezenskenmerken van het begrip „aanvaardbare mededinging“, uit te schakelen en aldus aan de bestaande ondernemers in de betreffende bedrijfstak een monopoliepositie te verlenen. Indien bijv. door tijdelijke omstandigheden een uitbreiding van de productiecapaciteit in een bepaalde bedrijfstak zou worden teweeggebracht, dan is het gevaar, dat er zich wanneer die omstandigheden ophouden te bestaan aanzienlijke verliezen voordoen, zeker niet denkbeeldig. Dit zijn dan niet alleen verliezen voor de belanghebbenden, maar ook voor de gemeenschap en door een tijdige sluiting van de betreffende bedrijfstak had men deze kunnen voorkomen.

Dit regelen van de mededinging van de zijde van de Overheid is alleen geoorloofd als daarmede het algemeen belang wordt gediend. In het wetsontwerp is dan ook de bepaling opgenomen, dat het sluiten van een bedrijfstak uit hoofde van een bestaande of dreigende overcapaciteit slechts dan mag plaatsvinden, indien zulks in overeenstemming is met het algemeen belang. Een ander belangrijk punt is, dat een dergelijke sluiting van tijdelijke aard dient te zijn; ook hiermede is rekening gehouden door te bepalen, dat een sluitingsregeling gedurende ten hoogste twee jaar van kracht kan zijn en daarna, indien noodzakelijk, met nog eens twee jaar kan worden verlengd.

De sluitingsgrond, gebaseerd op een overcapaciteit, verkeert in zoverre in een exceptionele positie, dat, volgens het wetsontwerp, toepassing er van alleen mogelijk is op verzoek hetzij van een bedrijf, resp. een product- of een hoofdbedrijf, hetzij van een vereniging van de betrokken ondernemers of werknemers, hetzij van één of meer der betrokken ondernemers. Bij de beide andere sluitingsgronden is de Regering niet afhankelijk van een dergelijk verzoek, maar is zij steeds bevoegd om uit eigen initiatief tot sluiting over te gaan. In 1938 was dit anders; toen kon de wet uitsluitend worden toegepast indien van ondernemerszijde daartoe het verzoek was gedaan.

Zoals reeds is vermeld, is het „infant-industry“-argument door de in de laatste jaren ontwikkelde theorieën

feitelijk opgegaan in het werkgelegenheidsargument. Dit laatste argument kan ook nog in andere zin worden bezigd, zoals uit het navolgende moge blijken.

Een belangrijk motief voor de Bedrijfsvergunningwet 1938 was, dat invoerbepurende maatregelen, die een veruiming van de afzet voor binnenlandse ondernemingen op de binnenlandse markt beoogden, dus de binnenlandse werkgelegenheid moesten beschermen, de mogelijkheid in zich sloten van een uitzetting van de productiecapaciteit in de beschermde bedrijfstak. In vele gevallen had dit een gunstige invloed op de werkgelegenheid, doch het is ook voorgekomen, dat ten gevolge van invoerbeperingen een uitbreiding van de productiecapaciteit dreigde, die een gevaar zou hebben betekend voor de werkgelegenheid. Indien bijv. een buitenlandse onderneming er als gevolg van de invoerbeperingen toe zou besluiten een eigen bedrijf in Nederland te vestigen, echter niet met de bedoeling dit in stand te houden, maar om drang uit te oefenen op de intrekking of verlichting van de invoerbeperingen, dan zou de binnenlandse werkgelegenheid ongunstig worden beïnvloed. Om nu te bereiken, dat invoerbeperingen volle effectief konden zijn, wenste men deze aan te vullen met een vestigingsregeling. Deze moest dus dienen als sluitstuk op reeds getroffen beschermende maatregelen.

De bescherming, die men in de jaren dertig aan de binnenlandse industrie verleende, en waarvan de Bedrijfsvergunningwet 1938 een uitvloeisel was, had veelal een incidenteel karakter (contingentering in een bepaalde bedrijfstak enz.). Sindsdien heeft de economische wetenschap zich vooral onder invloed van de denkbeelden van Keynes zodanig ontwikkeld, dat men een depressie niet meer op incidentele wijze bestrijdt, maar door een algeheel stimuleren van de vraag. Men zal thans vermoedelijk minder snel dan vroeger tot vergaande bescherming door invoerbeperingen overgaan, maar eerst andere meer algemeen werkende maatregelen nemen. Dit neemt echter niet weg, dat het gewent kan zijn om, indien invoerbeperingen of exportsubsidies in bepaalde gevallen noodzakelijk zijn, deze aan te vullen met een vestigingsregeling, met het oog op het gevaar van een ongewenste uitbreiding van de productiecapaciteit.

De sluiting van een bedrijfstak geschiedt bij algemene maatregel van bestuur, derhalve onder verantwoordelijkheid van de betrokken Minister. Deze kan slechts tot sluiting overgaan, indien zulks in overeenstemming is met het algemeen belang, althans bij de sluitingsgronden uit hoofde van overcapaciteit en industrialisatie. Het is van groot belang, dat voldoende waarborgen worden geschapen, dat bij de beoordeling van hetgeen het algemeen belang vereist poli-

tieke overwegingen geen rol kunnen spelen, maar dat de wet alleen wordt toegepast, indien zulks economisch gerechtvaardigd is.

Alvorens de Regering het wetsontwerp bij de Tweede Kamer indienende, heeft zij dit aan de Sociaal-Economische Raad voorgelegd. In het door dit lichaam uitgebrachte advies wordt een ruimere inschakeling van de Raad bepleit. De belangrijkste voorstellen op dit punt heeft de Regering echter niet overgenomen. Volgens de bepalingen van het wetsontwerp zal de Sociaal-Economische Raad in twee gevallen worden ingeschakeld. In de eerste plaats moet haar advies worden ingewonnen, indien de Regering voornemens is tot sluiting van een bedrijfstak over te gaan uit hoofde van het overcapaciteitsmotief, en in de tweede plaats kan de Raad worden ingeschakeld, indien door de betrokkene een bezwaarschrift wordt ingediend tegen de beslissing van de Minister op zijn verzoek tot het verlenen van een vergunning tot vestiging of uitbreiding, nadat een bedrijfstak is gesloten.

Over iedere sluiting van een bedrijfstak moet verder de Raad van State worden gehoord; de sluiting geschiedt immers bij algemene maatregel van bestuur. Aangezien de Minister zich niet aan het advies van de Raad van State behoeft te houden, zou het wellicht aanbeveling verdienen dit te publiceren, uiteraard met weglating van specifieke bedrijfsgegevens.

Bij de door de Sociaal-Economische Raad gehouden beraadslagingen werd tevens het voorstel gedaan om aan de drie genoemde sluitingsgronden nog een vierde toe te voegen, nl. „de algemene economische toestand des lands”. Hieraan lag de overweging ten grondslag, dat in bepaalde buitengewone omstandigheden een belangrijke beperking van de investeringsactiviteit onvermijdelijk kan zijn. O.a. werd gedacht aan een oorlogstoestand of een oorlogsdreiging, maar ook aan een zo ongunstige positie van de betalingsbalans, dat een directe contrôle op de verdeling van de nieuw ter beschikking van de volkshuishouding komende kapitaalgoederen nodig is. Daar dit dan voor het gehele bedrijfsleven zou moeten gelden, wenste de Regering dit voorstel niet over te nemen. Naar haar mening behoort de Bedrijfsvergunningwet slechts in uitzonderingsgevallen te worden toegepast. De Regering acht het echter wel gewent om een bevoegdheid achter de hand te hebben om in buitengewone omstandigheden op ruime schaal tot beperking der investeringen te kunnen overgaan. Zij heeft er echter de voorkeur aan gegeven dit op te nemen in een afzonderlijke wettelijke regeling, waarvoor zij eveneens een ontwerp bij de Tweede Kamer heeft ingediend.

Arnhem.

J. J. VAN DEN HOEK.

ho. 30 juli 1952

De weg naar vrijheid

Een kritisch commentaar

I

Inleiding.

De vrijheid gaat in 't rood gekleed. Het plan van de Partij van de Arbeid — een lijvig boekwerk van 416 bladzijden — draagt de suggestieve titel: „De weg naar vrijheid”, met als ondertitel: „Een socialistisch perspectief”. In helder witte letters op een kleurige rode band springt het woord „vrijheid” reeds naar voren, wanneer men het werk nog slechts van de buitenkant beschouwt. Doch ook bij het raadplegen van de inhoud blijkt dat de auteurs inderdaad hun werk in dit teken hebben willen plaatsen. Welke maatregelen zijn nodig ter verkrijging, ter handhaving en ter waarborging van de vrijheid van de mens in de samenleving, aldus zou men de probleemstelling van dit werk in zijn meest algemene vorm kunnen weergeven.

Om meer dan één reden verdient dit werk eerlijke en serieuze critiek. Ik acht het van groot belang, dat één van onze grote politieke partijen zich openhartig en tot in onderdelen uitspreekt over de door haar gewenste politiek. Men heeft zich uitgesproken en zal zich moeten verdedigen tegen de te verwachten aanvallen. Politiek gezien is een publicatie als deze niet zonder risico; anders gezegd, zulk een publicatie is een daad van politieke moed. De andere partijen krijgen hiermede een dubbele taak. In de eerste plaats mogen en moeten zij beoordelen en critiseren, in de tweede plaats moeten zij komen met reële en constructieve alternatieven. Welke partij in een dergelijk debat uiteindelijk „gelijk” krijgt, is in eerste instantie niet overmatig belangrijk. Belangrijk is wel,

dát de politieke strijd aldus meer materiële inhoud zal kunnen krijgen. Vooral op economisch terrein treft het telkens weer, dat de politieke programma's zo weinig houvast bieden. Zij munten op genoeg terrein veelal meer uit door het niet zeggen, dan door het wel zeggen. Een grondige verandering hierin zou de gezondheid van het politieke leven zeer ten goede komen.

Wanneer wij na deze uitweiding thans terugkeren tot onze eigenlijke opgave, dan moet dadelijk worden gezegd, dat een bespreking van dit werk, in dit blad en door een econoom, tot beperking dwingt. Met name geldt dit voor Deel III: Mens en Cultuur. Hoe belangwekkend de inhoud van dit deel ook moge zijn, wij zullen het buiten beschouwing moeten laten. Uit Deel II en Deel IV: Productie en Welvaart, resp. Internationale Gemeenschap, zullen enkele grepen worden gedaan; in hoofdzaak zullen wij ons echter bezig houden met Deel I: De Maatschappelijke Orde in Socialistisch Perspectief. In dit deel toch vooral vindt de econoom de stof terug, die hem van de collegebanken en uit zijn boeken vertrouwd is.

Nu zou men — ondanks de reeds aangebrachte beperking — kunnen menen, dat de grenzen van de probleemstelling voor de econoom nog te wijd zijn getrokken. Immers, *maatschappelijke orde* is een veel ruimer begrip dan *economische orde*; slechts dit laatste begrip valt onder het vakgebied van de economische wetenschap. Het is goed, om allereerst over de relatie van de twee genoemde begrippen een enkel woord te zeggen. „Orde” laat zich zeer in het algemeen definiëren. Onder orde dient men te verstaan regelmaat, continuïteit, zekerheden waarop men kan rekenen. In dit verband kan men een nader onderscheid maken tussen de orde in de natuur, welke de mens niet kan beïnvloeden, en de orde in de cultuur, die de mens wel kan beïnvloeden. Alleen voor dit laatste gebied heeft het zin om te spreken van een goede of slechte, van een juiste of onjuiste orde.

Het begrip maatschappelijke orde ligt uiteraard in het vlak van wat zoëven de cultuuroorde werd genoemd. Het moet verder duidelijk zijn, dat het begrip economische orde veel enger is dan het begrip maatschappelijke orde; exacter geformuleerd is het eerste slechts één van de vele aspecten van het laatste. De maatschappelijke orde heeft naast het economisch aspect bijv. een ethisch, een juridisch, een sociologisch aspect en nog vele andere. Men kan het ook met andere woorden als volgt uitdrukken. De werkelijk bestaande maatschappelijke orde is een samengesteld begrip, samengesteld uit een aantal meer enkelvoudige ordebegrippen, waarvan wij hierboven enkele voorbeelden gaven, en waaruit het begrip economische orde hieronder nader object van bespreking zal vormen. Men zal zich echter het hier aangegeven verband tussen maatschappelijke en economische orde steeds wel moeten realiseren. Een economische orde „bestaat” als zodanig niet, maar is een abstractie; de typen van economische orde worden geconstrueerd door het denken. Een maatschappelijke orde is veel meer een bestaande orde, die op zijn „viability” moet worden getoetst. En de belangrijkste eis, die in dit verband aan ieder type van maatschappelijke orde moet worden gesteld, is deze, dat de verschillende aspecten, welke wij hierboven leerden kennen, niet „strijdig” zijn, maar tezamen een harmonische maatschappelijke orde vormen, die levensvatbaar en levenskrachtig is, en die tevens ethisch en moreel aanvaardbaar is.

Lichten wij een en ander nog toe met enkele voorbeelden, welke ons bij het verdere betoog ook nog van dienst zullen blijken te zijn. Wanneer wij zullen zien, dat de totale centrale leiding van het economisch proces één van de te onderscheiden typen van economische orde is, dan moet het duidelijk zijn, dat deze economische orde zeer bepaalde complementen vraagt in de juridische, de sociale, de staatkundige sfeer etc., om daarmede tezamen een reële maatschappelijke orde te vormen, nl. de totalitaire staat.

Het kapitalisme van de vorige eeuw was een maatschappelijke orde, die naar zijn economisch aspect voornamelijk het type vertoonde van de vrije ruilverkeersmaatschappij, waarnaast en ten opzichte waarvan de andere aspecten een zekere mate van complementariteit vertoonden, nl. juridisch de contractvrijheid, staatkundig de leer van de staatsonthouding, wijsgerig het liberalisme (d.i. het methodologisch individualisme). Een maatschappelijke orde gaat onherroepelijk te gronde, wanneer er te grote „strijdigheden” optreden tussen de componenten, waaruit deze maatschappelijke orde is samengesteld. Wanorde, zinloosheid en doelloosheid ondergraven dan de fundamenten van de maatschappij; de overgang naar een ander type van maatschappelijke orde, waarin strijdigheid plaats maakt voor harmonie, wordt onvermijdelijk.

Biedt „De weg naar vrijheid” het perspectief van een harmonieuze en daardoor zinvolle en levenskrachtige maatschappelijke orde? Ziedaar de eerste fundamentele vraag, waarop wij een antwoord verwachten.

Keren wij snel terug naar meer vertrouwde paden, d.i. begeven wij ons van de maatschappelijke orde met alle ingewikkeldheden daaraan verbonden naar de simpelheid van de typen van economische orde, ons als econoomen van huis uit zo zeer vertrouwd. De typen van economische orde kunnen slechts worden gevonden vanuit het gezichtspunt der economische problematiek. Deze laatste bestaat in het richten van schaarse middelen op een veelheid van om die middelen concurrerende doeleinden; of, in eenvoudiger bewoordingen gezegd, het gaat om het richten van de schaarse productieve krachten op de veelheid der menselijke behoeften. Noemen wij de concrete wijze, waarop dit richten van middelen op doeleinden plaatsvindt, het *economisch proces*. In een volksgemeenschap nu kan dit economisch proces zich als uiterste typen óf *volledig gecentraliseerd* óf *volledig gedecentraliseerd* afspelen.

In het eerste geval wordt volgens één centraal plan het economisch proces gedirigeerd; alle prioriteitsvragen worden aan de top beslist. Met de preferenties der individuele consumenten wordt slechts rekening gehouden indien en voor zover dit past in het geheel der collectieve beslissingen. In wezen is er slechts één preferentieschema, nl. dat van de opperste leiding. Daarop worden alle productieve krachten gericht. Alle economische macht is samengebond aan de top.

Bij de volledige decentralisatie daarentegen is het geheel der beslissingen gespreid over een veelheid van consumptie- en productiehuishoudingen. Slechts de preferenties der individuele consumptiehuishoudingen zijn de doeleinden, waarop de productieve krachten — gespreid over een veelheid van productiehuishoudingen — zich richten. Van dit netwerk van huishoudingen vormen de markten — als de concentratiepunten van vraag en aanbod — de knooppunten; op welke knooppunten de prijsvorming behoort te zorgen voor een zodanig afstemmen der individuele beslissingen op elkaar, dat ondanks de „versplintering” van het bovengenoemde centrale plan over een onafzienbare veelheid van „deelplannen”, toch een stabiel en harmonisch verloop van het economisch proces wordt verkregen. Economische macht bestaat hier niet, althans wanneer de prijsvorming verloopt onder de marktform der volledige mededinging. Er heeft om zo te zeggen plaats gevonden een volledige „verdamping” van economische macht. De prijsvorming regeert, misschien met harde hand soms, maar in elk geval zonder in staat te zijn iemand van zijn bed te lichten en naar een concentratiekamp te vervoeren.

Deze twee typen zijn theoretische uitersten, die we in pure vorm in geen enkele maatschappelijke orde terugvinden, doch die hoogstens min of meer worden benaderd. Verder bestaat er een veelheid van tussenvormen, die a.h.w.

ongemerkt in elkaar overgaan.

Nu is er in de economische literatuur in dit verband een belangrijke discussie ontstaan, die ons zal leiden tot het tweede vraagpunt van algemene aard, waaraan we „De weg naar vrijheid” zullen toetsen.

Het gaat hier om de volgende stand van zaken. Vanuit de sfeer van het collectivistisch denken is een aantal auteurs tot de conclusie gekomen, dat een totale centrale leiding van het economisch proces vrij log en star zal moeten zijn. Met name, wanneer men in een dergelijke economische orde de preferenties van de individuele consumenten tot hun recht zou willen laten komen, zou dit wel eens een zeer moeilijke taak kunnen zijn. Stel nu — aldus is het advies — aan de centrale leiding het prijsmechanisme „ter beschikking”, als registratie- en als uitvoerings-instrument van de preferenties der consumenten. In een eerste fase dacht men zich dit uitsluitend voor de eindproducten, in een volgende fase trok men deze gedachte ook door naar de productiemiddelen. Echter, ten aanzien van een drietal punten wenste men zonder voorbehoud de centrale leiding te handhaven. Deze punten zijn: a. voorkoming resp. correctie van economische machtsposities als monopolies e.d., b. correctie van de uit de prijsvorming in eerste instantie voortvloeiende inkomensverdeling, en c. de geld- en conjunctuurpolitiek. Men zou deze denkrichting kunnen aanduiden met „*liberal socialism*”.

Daartegenover is uit de hoek van het oorspronkelijk complete „laissez-faire” de gedachte naar voren gekomen, dat in deze volledige vrijheid een aantal bindingen volstrekt noodzakelijk is om deze vrijheid niet tot ongebondenheid en chaos te doen verworden. Deze bindingen zijn dezelfde als zoëven opgesomd. Ter analogie zou men hier kunnen spreken van „*social liberalism*”. Naar men ziet is het verschil tussen de twee richtingen per saldo niet heel groot, en in feite bestaat het alleen nog in de geheugensterkte, die beide partijen bezitten met betrekking tot het oorspronkelijk station van vertrek der redenering. Onder omstandigheden kan de oude Adam¹⁾ nog wel eens van zich doen spreken, maar dat moeten partijen elkaar dan maar niet al te kwalijk nemen, immers beide partijen hebben een oude heer als bovenbedoeld in hun stamboom.

Deze discussie, die van groot gewicht kan blijken te zijn voor de toekomst van onze Westerse wereld, heeft in de kringen der praktijks van de politiek nog niet diè aandacht getrokken, welke zij verdient. Wat de econoomist nu wel zéér interesseert is de vraag, hoe het in dit opzicht met „De weg naar vrijheid” is gesteld.

Het zij tot slot van deze (reeds te lange) inleiding nog opgemerkt, dat de zojuist aangevoerde problematiek ten nauwste samenhangt met een vraagstuk, dat ons ook nader zal bezighouden, t.w. de verhouding tussen *individueel belang* en *algemeen belang*, of — in andere woorden hetzelfde probleem weergevend — de verhouding tussen *private rentabiliteit* en *sociale rentabiliteit*.

Vrijheid en maatschappelijke orde.

Reeds in de inleiding tot het hier besproken werk, wordt er geen twijfel over gelaten, dat de Partij van de Arbeid de totalitaire staat verwerpt en met alle kracht de strijd tegen deze gruwel wil voeren. Vele behartenswaardige opmerkingen worden in deze inleiding gemaakt, welke stellig gemeengoed van alle democratische partijen in Nederland behoren te zijn. Ik citeer: „De Westerse wereld zal de(z) strijd voor de vrede en het uitzicht op een vrije wereld alleen kunnen voeren, wanneer zij gedreven wordt door de vaste overtuiging, dat de verhoudingen binnen de Westerse wereld waard zijn om verdedigd te worden. Deze overtuiging moet gevoed worden door een

sterk besef van de verantwoordelijkheid die op de mens in de vrije gemeenschap rust” (blz. 7/8).

Vrijheid en verantwoordelijkheid! Het citaat zou ontleend kunnen zijn aan een programma van de V.V.D. Iets verder lezen wij: „Gezag en door gezag gehandhaafde orde zijn voor het voortbestaan der mensheid onafwijsbaar. Zij zijn bovendien essentieel voor het bestaan der vrijheid. Zonder gezag, zonder orde is geen vrijheid denkbaar” (blz. 10). Het citaat zou aan een hoofdartikel in „Trouw” ontleend kunnen zijn. Maar in ernst, „De weg naar vrijheid” proclameert in de inleiding de radicale verwerping van de totalitaire staat en dus ook — zo voegen wij er aan toe — van alles, wat tot die totalitaire staat zou kunnen leiden. De vraag, die hier moet worden gesteld, is, of dit in de verdere uiteenzettingen overal in al zijn consequenties is doordacht. Wij zullen dit nader beschouwen aan de hand van een tweetal problemen, t.w. a. de socialisatie, en b. kapitaalvorming en kapitaal aanwending.

In de totalitaire staat bevinden zich alle productiemiddelen in handen van de totalitaire Overheid. De socialisatie is hier compleet, totaal, (de begrippen socialisatie en nationalisatie zullen in het volgende niet worden onderscheiden; de vorm, die men op het oog heeft, omvat beide begrippen). Kan men nu ook omgekeerd stellen, dat volledige socialisatie slechts denkbaar is in een totalitaire staat? Naar mijn mening moet op deze vraag in beginsel bevestigend worden geantwoord. Men kan zich in theorie voorstellen een volksgemeenschap, democratisch georganiseerd in politiek opzicht, waarin het kapitaal van alle ondernemingen in staatshanden is, maar verder uiterlijk de ondernemingen functionneren alsof zij in particuliere handen waren. Het behoeft weinig betoog, dat een dergelijke democratie volstrekt „unworkable” zou zijn. De staat zou als enige aandeelhouder op alle „aandeelhoudersvergaderingen” het beleid in alle ondernemingen beslissend kunnen beïnvloeden, en zou dit op de duur ook stellig doen. Alle private besparingen, bestemd voor belegging in het bedrijfsleven, zouden in staatsobligaties belegd moeten worden: de Staat zou als volstrekt monopolist op de markt van risicodragend kapitaal optreden. Maar wij behoeven onze fantasie niet verder voort te zetten; de conclusie is duidelijk. Totale socialisatie moet in beginsel leiden tot de totalitaire staat. Misschien vindt men dit toch te boud gesproken. Daarom nog een enkel verder woord over deze zaak. Wij bedoelen te zeggen, dat een *maatschappelijke orde, die staatkundig gezien een democratie is, en economisch gezien alle productiemiddelen concentreert in handen van de Staat, een huis is, tegen zichzelf verdeeld*. Op de duur zal óf het staatkundig aspect zich moeten aanpassen aan het economisch aspect — waarmee de totalitaire staat geboren is —, óf het omgekeerde dient te gebeuren, nl. herstel voor een belangrijk deel van de particuliere eigendom der productiemiddelen. Maar dat betekent ook, dat socialisatie van een groot deel van het bedrijfsleven moet worden afgewezen. Socialisatie kan alleen worden aanvaard — en moet in verscheidene gevallen worden aanvaard — als correctiemaatregel t.o.v. de niet-gesocialiseerde sector. Ik meen, dat deze gedachte in „De Weg naar Vrijheid” wordt aanvaard, als ik lees: „Met name de ontwikkeling van het totalitaire Russische collectivisme heeft onder de socialisten de gedachte tot gemeengoed gemaakt, dat socialisatie van de productiemiddelen niet anders mag worden beschouwd dan als een, *in bepaalde gevallen doelmatig*, (curs. van mij, Z.) middel om het economische leven te doen beantwoorden aan de eisen van bestaanszekerheid en sociale gerechtigheid” (blz. 8). *Naar mijn mening is echter dit zeer juiste uitgangspunt in het gedeelte, handelend over de socialisatie (blz. 29-37) niet volgehouden.*

Wij vinden in het werk een uiteenzetting van de motieven, welke de socialistische beweging in de loop van haar

¹⁾ Het is mij inmiddels gebleken, dat deze uitdrukking niet voor iedereen duidelijk is. Zij betekent ongeveer „een in principe verworpen — doch nog niet geheel overwonnen schuldig verleden”.

geschiedenis hebben doen pleiten voor socialisatie. Men wijst op de volgende heilzame resultaten van socialisatie, welke men daarvan vroeger en nu achtereenvolgens heeft verwacht: betere (inkomens) verdeling, rationeler productie, breken van economische machtsposities, bevordering van de werkgelegenheid. De betere verdeling wordt natuurlijk alleen verkregen bij algehele socialisatie, en we nemen aan, dat ook voor de auteurs van het werk deze thans een overwonnen standpunt is.

Niettemin verwachten de auteurs kennelijk ook van partiële socialisatie gunstige gevolgen voor het verdelingsvraagstuk. Immers, op deze wijze zal de Staat — op de duur — eigen vermogen gaan vormen (wij komen hierop nog terug), hetwelk „de vermogensverschillen vrij sterk doet verminderen” (blz. 33). „Daarbij komt, dat door socialisatie de verwerving van een inkomen uit commissarisplaatsen en tantièmes kan worden beperkt, terwijl tevens, doordat de leidende functies niet meer aan de bezittende groep van families gebonden zijn, een breder mogelijkheid voor het verwerven van eigen vermogen uit inkomen zal ontstaan” (blz. 33/34). Voor een deel is mij dit vrij duister; maar vaststaat, dat voor een quantitief enigermate belangrijk resultaat, de socialisatie een omvang zal moeten aannemen, welke bedenkelijk moet worden geacht.

Contrôle van economische machtsposities; uitstekend en noodzakelijk! Mits... men niet te spoedig tot het bestaan van zulk een machtspositie concludeert, en overigens in de economische politiek er voor zorgt, dat dergelijke machtsposities zo min mogelijk ontstaan, en a fortiori, dat men hun ontstaan niet begunstigt. Socialisatie kan verder ongetwijfeld in bepaalde gevallen een rationeler productie tot stand brengen. Maar of dit noodzakelijk het geval is? Daarvoor zou een veel breder feitelijke basis nodig zijn geweest. Het gaat mij beslist te ver, wanneer men de efficiency van particuliere trusts gebruikt als bewijs voor de vermoedelijk superieure efficiency van gesocialiseerde bedrijven. Wat dit betreft zou ik geneigd zijn staving met cijfers af te wachten, alvorens het rationalisatie-argument met huid en haar te slikken.

Theoretisch gesproken lijkt mij het meest aantrekkelijk het werkgelegenheidsargument voor socialisatie. Socialisatie met name van basisindustrieën zou de mogelijkheid scheppen in een depressie, de investeringen althans enigermate op peil te houden. Het moet echter duidelijk zijn, dat voor een klein afhankelijk land als Nederland dit niet veel perspectief biedt. In hoeverre op internationaal gebied socialisatie onderdeel zou moeten zijn van een gecoördineerd beleid, gericht op conjunctuur-beheersing, ware nader te onderzoeken.

Eerst recht bedenkelijk wordt het echter, wanneer nu op grond van de reeks argumenten een socialisatieprogramma wordt opgesteld. In dit programma worden achtereenvolgens genoemd: de particuliere mijnen, de zout- en olie-winning, de steenindustrie, het hoogovenbedrijf, de vliegtuigindustrie, en eventueel een deel van de machine-industrie, de bloem- en suikerindustrie, een aanmerkelijk deel van het bankwezen en het verzekeringswezen, de trawlvissserij. Bij dit programma wordt het voorbehoud gemaakt, dat de bezwaren en moeilijkheden van deze socialisaties voorwerp van nadere studie dienen te vormen. „Tenslotte zal het voor en tegen van een socialisatie van de grond, zowel cultuur- als bouwgrond, vanzelfsprekend onder behoud voor de landbouw van de particuliere bedrijfsvorm, zowel uit een oogpunt van rationeel gebruik en productie als van een rechtvaardige inkomensverdeling ernstig moeten worden onderzocht” (blz. 37).

Ik behoor niet tot de doctrinaire tegenstanders van iedere socialisatie. Van geval tot geval zal een beslissing moeten worden genomen, mits... *het geheel van de publieke sector relatief klein is en blijft t.o.v. de particuliere sector*, op gronden, welke ik hiervoor uitvoerig heb uiteengezet. Het hier-

boven besproken socialisatieprogramma zou bij doorvoering wel eens „sneeuwbal-effecten” kunnen hebben en daardoor kunnen leiden tot een omvang van de publieke sector, die ik op de duur niet verenigbaar acht met een reële democratie. Naar mijn stellige indruk hebben de socialisten zich het „doelmatigheidsstandpunt” t.o.v. de socialisatie nog niet voldoende eigen gemaakt. De oude Adam kan nog niet als geheel overwonnen worden beschouwd; maar wij hadden afgesproken, op dit punt tolerant te zijn en wij laten deze zaak daarom nu verder rusten.

Een tweede vraagstuk, dat ons voor hetzelfde fundamentele probleem plaatst, nl. van de vrijheid in de maatschappelijke orde, is het kapitaalprobleem in de ruimste zin des woords.

In zekere zin is het nu aan de orde zijnde probleem slechts een ander aspect van het hiervoor behandelde socialisatievraagstuk. In ieder geval hangen zij ten nauwste samen. Sparen en investeren immers zijn de onmisbare voorwaarden voor stichting en uitbreiding van ondernemingen. Wie besparingen en investeringen controleert, oefent controle uit in de betrokken ondernemingen. Een volledige beheersing van het aanbod van besparingen zou ook zonder „juridische formaliteiten” totale socialisatie betekenen, en moet derhalve op dezelfde ernstige bedenkingen stuiten, als die, welke wij tegen totale socialisatie aanvoerden.

Wij lezen t.a.v. dit probleem nu het volgende: „Het vrije spel van maatschappelijke krachten is... niet in staat om te zorgen dat ‚automatisch’ de besparingen vloeien naar de plaatsen waar zij maatschappelijk het nuttigste zijn. Daartoe is, verleden en heden tonen het in alle duidelijkheid, overheidsingrijpen nodig. Om te kunnen ingrijpen moet de Overheid natuurlijk over voldoende inzicht beschikken omtrent de plaatsen, waar de besparingen in de volgende jaren nodig zijn. Elke industrialisatie-nota is een poging om ons ten deze verder op weg te helpen, zoals elke jaarpublikatie van het Centrale Planbureau ons iets meer leert omtrent de bronnen der besparingen. Aan de coördinatie van beide ontbreekt nogal het een en ander. Zowel het zorgen dat gewenste investeringen tot stand komen, als het verhinderen, dat minder gewenste plaatsvinden, staat nog in de kinderschoenen” (blz. 156).

Het gaat dus eigenlijk hierom, dat de Overheid het totaal of althans het overgrote deel der besparingen kan controleren teneinde deze te brengen op de plaats, waar ze het meest gewenst zijn. Achtereenvolgens wordt nu nagegaan, hoe de Overheid de verschillende bronnen van besparingen „onder de duim” kan krijgen. In de eerste plaats zijn daar de besparingen van de overheidshuishouding — in de ruimste zin des woords — zelve. Deze leveren uiteraard geen moeilijkheden op. Dan volgen de pensioenfondsen en verzekeringsbedrijven. „De tijd is volledig rijp — ook vóór socialisatie van de bedrijven zelve — om één gezamenlijke investeringspolitiek van verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen te gaan voeren” (blz. 157). Resteren de particuliere vrijwillige besparingen. Voor zover deze door de gezinshuishoudingen ter beschikking van geld- en kapitaalmarkt worden gesteld, moeten kwantitatieve en kwalitatieve credietcontrole de besparingen op de juiste wijze leiden. Voor zover deze particuliere besparingen de vorm aannemen van ingehouden winsten, staan wij voor een wel zeer ingewikkelde problematiek. In het werk wordt er — zeer terecht! — op gewezen, dat het zeer de vraag is, of deze interne financiering voor de volkshuishouding als geheel wel steeds voordelig is. Misschien zou in vele gevallen een andere aanwending van het (schaarse) kapitaal veel beter zijn geweest. „Om deze redenen is een directe — zij het tot bepaalde belangrijke investeringen en bedrijfstakken beperkte — zgn. *physieke* investeringscontrole als hulpmiddel in het gehele systeem van maatregelen nodig, te baseren op een investeringswet” (blz. 158).

Om vervolgens niet slechts in staat te zijn, ongewenste investeringen te verbieden, maar ook gewenste investeringen metterdaad te effectueren, wordt bovendien verwezen naar hetgeen reeds eerder in het werk werd uiteengezet met betrekking tot „het gedeelte der winsten, waarop overheids- en arbeidersaanspraken zullen ontstaan” (blz. 159). Wij moeten daarbij dus nog een ogenblik stilstaan, alvorens een mening over het gehele complex van maatregelen te kunnen geven. Overheidsaanspraken op delen van de winst uit hoofde van verschuldigde belastingen zouden kunnen worden voldaan bijv. in aandelen. „Van verschillende ondernemingen zal echter door het volgen van deze politiek een niet onbelangrijk pakket aandelen in handen van de Overheid komen, waaraan rechten kunnen worden ontleend, op dezelfde wijze als voor gemengde ondernemingen” (blz. 39). Het vraagstuk van de arbeidersaanspraken op delen van de winst brengt ons bij het momenteel in het brandpunt van de belangstelling staande „arbeidersaandeel in de investeringen”. Wij komen daarop nog uitvoeriger terug, doch wijzen hier op een aspect van deze zaak, dat weer betrekking heeft op het controleren en richten van de besparingen. De gedachte is, om een deel van de winst aan de arbeiders ten goede te doen komen in niet-consumeerbare vorm. Gedacht wordt aan één derde deel van de winst, die overblijft na aftrek van winstbelasting en een normale kapitaalrente. Deze winstdelen zouden dan moeten vloeien naar een participatie-maatschappij (waarin de arbeiders dan dus aandelen ontvangen), van welke maatschappij het beleggingsbeleid dan weer in het geheel van de reeds genoemde contrôles zou kunnen worden ingeschakeld.

Naar ik meen, moeten tegen het voorgestelde beleid t.a.v. sparen en investeren drie belangrijke bezwaren worden ingebracht. In de eerste plaats is het aan ernstige twijfel onderhevig, of de Overheid de doelmatigheid van de private investeringen voldoende kan beoordelen. Ik meen, dat de ambtelijke ervaringen, die men op het gebied van een meer gedetailleerde investeringscontrôle in de eerste jaren na 1945 heeft opgedaan, niet bepaald bemoedigend kunnen worden genoemd in dit opzicht. Men moet daarbij niet vergeten, dat het in de eerste jaren na een verwoestende oorlog nog betrekkelijk eenvoudig is. De prioriteiten zijn vrij duidelijk en min of meer objectief vast te stellen. Daar is het onderscheid tussen essentiële en luxe producten, tussen harde en zachte valuta's, tussen buitenlandse en importvervangende goederen. Maar wanneer de welvaart zich heeft hersteld en de betalingsbalans ook meer duurzaam in evenwicht is, dan ontglippen ons toch eigenlijk voor het grootste deel de aanknopingspunten voor „fysieke investeringscontrôle”. Ik heb de indruk, dat men zich de beperkte mogelijkheden van gedetailleerde investeringscontrôle onvoldoende heeft gerealiseerd.

Een tweede bezwaar heeft betrekking op het controleren van de verschillende bronnen van besparing. Uit een cijferopstelling blijkt, dat voor een totale investering in 1950 van f 3,42 mrd, de Overheid de middelen leverde ten bedrage van f 0,99 mrd, pensioen- en verzekeringsfondsen f 0,62 mrd (waaronder de Overheid weer paraisseert voor f 0,32 mrd) normale particuliere besparingen (incl. reserveringen in ondernemingen) f 1,33 mrd, buitenland f 0,48 mrd (blz. 155). Wanneer men op grond van deze relatieve belangrijkheid van de verschillende sectoren een toekomstig patroon ontwerpt, vergeet men toch, dat deze cijfers in meer dan één opzicht een volstrekt abnormaal karakter hebben. De auteurs merken zelf reeds op, dat het overheidsaandeel momenteel zeer groot is door oorlogschadevergoedingen en woningbouw. Mede hierdoor zijn de belastingen nog steeds zeer hoog. Men kan hier volledige open oog voor hebben, zonder bereid te zijn, deze

toevloed van middelen naar de overheidshuishouding duurzaam te bestendigen. De pensioen- en verzekeringsfondsen leveren natuurlijk momenteel zeer veel op door de snelle ontwikkeling der sociale voorzieningen en een zekere structurele preferentiewijziging t.a.v. de private levensverzekering. Maar men moet zich realiseren, dat op de duur het bedrag aan nieuwe besparingen, door deze instellingen gefourneerd, *uitsluitend een functie is van de leeftijdsopbouw van de bevolking*. Bij een stationaire bevolking zijn deze besparingen nihil! Op de duur zal een belangrijker deel der besparingen weer moeten komen uit de vrijwillige particuliere besparingen (exclusief dus de diverse pensioen- en verzekeringspremies). Ik behoor niet tot degenen, die op grond van de na-oorlogse ervaringen aannemen, dat de vrijwillige besparingen van de gezinshuishoudingen ook op de duur minimaal zullen zijn. Wanneer het reële inkomen maar voldoende stijgt en ook blijft stijgen, zullen de doodgewone gezinsbesparingen toenemen, ook bij een stevige progressie in de inkomstenbelasting. Mits...: a. men de structuur van de kapitaalmarkt verbetert, o.a. door ook voor kleine bedragen belegging mogelijk te maken, en b. men niet door een te lang vastgehouden dividendstop plus loonstop de bedrijven tot bovenmatige interne financiering dwingt, welke dan natuurlijk moet leiden tot overheids- en arbeidersaanspraken, welke beide alleen in de collectieve sfeer realiseerbaar zijn. Ik meen, dat de structuur van het kapitaalmarkt onvoldoende is onderzocht, en ik mis een bespreking van mogelijkheid en wenselijkheid tot herstel van de normale vrijwillige gezinsbesparingen *ook en met name door de arbeiders*. Ik kom op de gebonden loonpolitiek nog terug, maar wil toch hier reeds zeggen, *dat het hebben van een aandeel in een centrale beleggingstrust met beperkte realiseringmogelijkheden naar mijn mening slechts een heel pover substituum is voor de vrijwillige besparing uit eigen loon, vrij te beleggen en vrij te besteden*.

Mijn derde en hoofdbezwaar is, dat een integrale doorvoering van het besproken programma ons in wezen brengt tot een maatschappelijke orde, waarin onvoldoende harmonie is, waar „strijdigheid der aspecten” aanwezig is. Wij hebben deze problematiek reeds uitvoerig besproken en zullen dit nu niet herhalen. Het is mij niet duidelijk, hoe een politieke democratie deze kluif zou kunnen verzwelgen.

Dit eerste artikel samenvattend, kan worden gezegd, dat wij ons hebben beziggehouden met het vraagstuk van *collectivisatie of de-collectivisatie in de maatschappelijke orde*. Er zal geen verschil van mening bestaan over de stelling, dat volledige socialisatie of volledige gedetailleerde controle van besparingen en investeringen in een vrije maatschappij wezensvreemde en daardoor levensgevaarlijke elementen zijn. Dat er velerlei controle nodig is, zal van mijn kant geen tegenspraak ontmoeten. Globale investeringscontrole behoeft niet te worden verworpen. Maar bij al deze dingen liggen ergens „critische waarden”, overschrijding waarvan de „vrijheid in de maatschappelijke orde” principieel in gevaar brengt. Waar deze „critische waarden” liggen, behoort onder de tegenstanders van de totalitaire staat onderwerp van openhartige en zakelijke discussie te zijn. Het bovenstaande moge een bijdrage tot een dergelijke discussie zijn, met als hoofdstelling, *dat bij een integrale doorvoering van de hierboven besproken voorstellen t.a.v. de vraagstukken van socialisatie en kapitaalvorming etc. deze „critische waarden” dreigen te worden bereikt en overschreden*.

In een tweede en laatste artikel zullen wij ingaan op het probleem van centralisatie en decentralisatie in de economische orde.

Amsterdam.

Prof. Dr J. ZIJLSTRA.

Consequenties van de toepassing der werkclassificatie

In het artikel over de techniek en toepassing der werkclassificatie ¹⁾ zijn wij voorbijgegaan aan een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle toepassing: de *voorlichting* van alle betrokkenen: personeelchefs, chefs, bazen (hoofd- en hand-) arbeiders en hun vertegenwoordigers. De ervaring leert dat deze voorlichting dikwijls vrijwel onoverkomelijke organisatorische moeilijkheden oplevert. In de metaalindustrie zijn op dit punt hoopgevende resultaten geboekt die niet alleen te danken zijn aan het toepassen van moderne voorlichtingsmethoden, maar vooral aan het feit, dat de betrokken arbeidersorganisaties zich met groot elan op deze taak hebben geworpen. Een vraag, die hierbij steeds weer wordt gesteld, is hoe de afweegcoëfficiënten worden bepaald. In genoemd artikel is reeds aangegeven, dat men in Amerika daarbij veelal uitgaat van een aanvaarde rangorde van een aantal sleutelfuncties. In het algemeen worden de afweegcoëfficiënten zodanig bepaald, dat de berekende lonen — volgens de formule — zo goed mogelijk in verband staan met de werkelijke. De sleutel op de werkclassificatie is de practijk, zoals eens een Nederlandse vakbondsleider het uitdrukte. Inderdaad kan men niet zeggen, dat de werkclassificatie zich baseert op de intrinsieke waarde van de functie ²⁾ of op de subjectieve arbeidsmoeite. De enig mogelijke maatstaf is de economische waardering, zoals die zich afspiegelt in de bestaande loonstructuur. Met en zonder werkclassificatie is de arbeidsprestatie een economische grootheid ³⁾.

Consequenties van de toepassing ⁴⁾.

Het vaststellen van de afweegcoëfficiënten in overeenstemming met de bestaande loonstructuur heeft tweërlei gevolg. Enerzijds moeten afwijkingen van de berekende lonen, die toe te schrijven zijn aan factoren die bij de werkclassificatie niet worden erkend, worden geëlimineerd. Anderzijds worden hierdoor de bestaande loonverschillen, voor zover ze dus in het systeem worden erkend, bestendigd: de bestaande toestand wordt tot norm verheven.

Enkele voorbeelden van afwijkingen in de beloning van individuele functies hebben wij aangetroffen bij de uitvoering der werkclassificatie in de metaalindustrie. Zwaar en onaangenaam werk wordt over het algemeen in de stad hoger aangeslagen dan op het platteland zodat bijv. de plaats van een bepaalde klinkersfunctie in de rangorde der metaalfuncties in plattelandsgemeenten te hoog, in de stad te laag werd geacht. Een ander voorbeeld zagen wij in een zinkfabriek in het Zuiden des lands. In een afdeling worden pyrietertsen geroost. Er hangt daar een onaangename zwaveldamp. De afdeling had de naam „witte dood”, een epitheton dat vermoedelijk uit België was overgewaaid waar misschien in vroeger jaren het werk in deze afdeling gevaarlijk was. In het betrokken bedrijf was echter nog nooit iemand ontijdig overleden door het werken in deze afdeling. Niettemin bedongen de arbeiders een loon, dat meer verband hield met hun eigen dan met de algemene waardering — in vergelijking met andere functies — van de bezwaarlijkheid van het werk. De werkclassificatie houdt weliswaar rekening met subjectieve motieven, echter niet met „irrationele” en verheft dus een algemene norm boven een persoonlijke. Het normstellende karakter komt ook hier tot uiting.

Een afwijking van andere aard is toe te schrijven aan het feit dat de Genormaliseerde Methode en andere stelsels

als het Metaalsysteem wel de Kennis waarden maar hierbij geen rekening houden met de wijze waarop deze kennis kan worden verkregen. Indien er nu voor bepaalde functies geen opleidingssysteem bestaat of een opleiding met veel lager rendement — dus van veel langer duur — dan de gebruikelijke, dan zal het loon voor die functies uitkomen boven het berekende. Dit verschijnsel treft men dikwijls aan bij familieberoepen. De beroepskennis wordt gehouden binnen de familie, die in dit opzicht wordt beperkt en die daardoor een machtspositie op de arbeidsmarkt kan innemen.

Deze machtsvorming treft men ook aan bij echte „vak”-verenigingen, die men in Nederland in de industrie vrijwel niet aantreft. In Engeland kan het voorkomen, dat in de ene streek spinners hoger worden beloond dan wevers en in een andere streek omgekeerd, ook al zijn de spinfuncties en de weeffuncties dezelfde.

Al deze verschijnselen zijn toe te schrijven aan de onvolkomenheid van de arbeidsmarkt. Deze manifesteert zich ook in loonverschillen tussen verschillende bedrijfstakken voor ongelijksoortige maar — volgens de werkclassificatie — gelijkwaardige functies. De werkclassificatie draagt in Nederland bij tot de volkomenheid van de arbeidsmarkt door het scheppen van één *loonvoet* voor dezelfde functie en door het leggen van een nauwe *markt-samenhang* tussen de functies door het gebruik van één systeem. De werkclassificatie doet daardoor de onvolkomenheid van de arbeidsmarkt duidelijk uitkomen. Zij geeft de mogelijkheid die gevallen aan te geven, waar men door „extra-market operations” de volkomenheid kan bevorderen. Daar waar het persoonlijke oordeel over bezwaren afwijkt van het algemene, zal men door *voorlichting* invloed op dit persoonlijke oordeel moeten oefenen. Bij incidentele schaarste aan bepaalde vakbekwaamheden zal men door *opleiding* volgens een systeem met het beste bereikbare rendement (in vele gevallen *versnelde scholing*) de machtspositie van de bezitters dezer vakbekwaamheden moeten doorbreken. Men zal hierbij moeten bedenken dat men hiermede dikwijls ook de *sociale stratificatie* moet doorbreken, zodat men in vele gevallen grote weerstanden kan verwachten.

Daar waar het loonniveau in een hele bedrijfstak moet worden aangepast aan het algemene, kan men een botsing verwachten tussen het sociaal *gewenste* — in verband met het beginsel loon naar werk — en het economisch *mogelijke*. In dit verband doet men er goed aan te bedenken, welke gevolgen de invoering der verrichte landbouwclassificatie zou kunnen hebben voor de prijzen van levensmiddelen ⁵⁾.

De behandelde voorbeelden hadden alle betrekking op de consequenties van de toepassing van werkclassificatie op een bepaald ogenblik, als de afweegcoëfficiënten zodanig zijn vastgesteld dat zij een afspiegeling geven van de *bestaande* loonstructuur. In dat geval heeft de werkclassificatie de tendentie de bestaande schaarsteverhoudingen der capaciteiten, nodig voor het uitoefenen van de functies die zij in haar beschouwing betreft, en de marginale compensatie van de bezwaren, die nodig is om evenwicht tussen totale vraag en totaal aanbod op de markt tot stand te brengen, te *institutionaliseren*. De gegeven schaarsteverhouding der capaciteiten hangt niet alleen samen met de moeilijkheidsgraad der onderscheiden functies, maar ook met de mogelijkheid voor de mensen om hun aanleg tot capaciteiten te ontwikkelen en deze is weer afhankelijk van hun gezichtsveld in dit opzicht en van de sociale structuur. Als iedereen wist in welke richting hij,

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 23 Juli 1952, blz. 560.

²⁾ „Werkclassificatie”, Rapport van een commissie, ingesteld door het Wetenschappelijk Adviesbureau der Katholieke Arbeidersbeweging, 1951.

³⁾ Drs W. J. v. d. Woestijne: „Bedrijfs-economische aspecten van de werkclassificatie”, Maandblad voor Accountancy en Bedrijfshuishoudkunde, Juli 1951.

⁴⁾ Een aantal suggesties voor dit deel van het artikel dankt schr. aan de heer J. Buitter.

⁵⁾ Aldus ook Drs C. P. Hazenbosch in een lezing te Wageningen in de Landbouweek 1951.

in overeenstemming met zijn aanleg, zijn capaciteiten het beste zou kunnen ontwikkelen en als iedereen de mogelijkheid tot de gewenste opleiding zou kunnen worden gegeven, zou het kunnen zijn dat er tijdelijk in het geheel geen sprake meer zou zijn van bijv. een tekort aan vaklieden.⁹⁾ Men zou dan echter constateren, dat de bezwaren hoger zouden worden aangeslagen dan, op dit ogenblik en daarmee zou men in het werkclassificatiestelsel rekening moeten houden.

Een voorbeeld van de aanpassing der werkclassificatie aan de veranderende situatie op de arbeidsmarkt, troffen wij aan in een interessante Amerikaanse studie over de ervaringen in en na de oorlog in vliegtuigfabrieken aan de Westkust⁷⁾. Het was destijds nodig om in de kortst mogelijke tijd een vliegtuigindustrie uit de grond te stampen. De geschoolde arbeid was dus in het begin zeer schaars en verwierf een hoge beloning. Het werkclassificatiestelsel woog dus de „skill factors” hoog af. Naarmate echter de fabricage zich ontwikkelde kwam er behoefte aan minder gekwalificeerde arbeiders. Het bleek, dat de lonen die waren gebaseerd op het stelsel dat slechts weinig rekening hield met de bezwaren te weinig aantrekkingskracht op deze groep uitoefende. Bovendien had de revolutionaire ontwikkeling in de productiemethoden een verlaging in de inhoud en de betekenis van vele functies ten gevolge. Daardoor zouden arbeiders aan een andere, meer producerende machine, met een lager loon genoeg moeten nemen. Met de vermelding dat er sterk expansieve en actieve, elkaar „de vliegen afvangende” vakverenigingen opraden, is de toestand, waaronder de classificatie — die ondanks dit alles geslaagd moet worden genoemd — moest werken, voldoende geschetst.

De ondernemingen en de vakbonden hebben toen gezamenlijk getracht het bestaande systeem zover uit te rekken en te verwateren, dat enigszins kon worden tegemoet gekomen aan de arbeidsmarkt. Eerst heeft men *functie-inflatie* toegepast door de eisen aan de „tekortgekomen” functies op papier te verhogen. Voorts gebruikte men de speelruimte tussen minimum- en maximumloon per klasse door steeds het maximumloon toe te kennen voor functies, waarvoor men moeilijk mensen kon krijgen.

Toen de „mogelijkheden” in dit opzicht waren uitgeput verhoogde men de afweging der bezwaren, waardoor de aanpassing aan de markt beter werd. In dit geval had men kennelijk te kampen met de moeilijkheid, dat men bij het vaststellen der afwegcoëfficiënten onvoldoende rekening had gehouden met de ontwikkeling op de arbeidsmarkt.

Dit nu is een aspect dat in Nederland tot nu toe onvoldoende aandacht heeft gekregen. De *inelasticiteit* van het arbeidsaanbod heeft ten gevolge dat de loonverhoudingen achter lopen bij de zich ontwikkelende behoefte. Het heeft immers geen zin voor bepaalde functies hoge lonen vast te stellen als men behoefte heeft aan lieden die vandaag het werk moeten doen daar men meestal enige jaren moet wachten voor er voldoende mensen zijn opgeleid om in de vergrote behoefte te voorzien. Het enige effect van de

⁹⁾ Het bedrijfsleven zou zich hieraan overigens op de duur weer zodanig aanpassen dat het „tekort aan vaklieden” weer zou ontstaan.

⁷⁾ Clark Kerr and Lloyd H. Fisher: „Effect of Environment and Administration on Job Evaluation”, Harvard Business Review, May 1950, p. 77-97.

loklonen, die in een dergelijk geval wel eens worden betaald, is, dat het ene bedrijf de mensen van een ander bedrijf „wegkoopt”. Indien men nu door het toepassen van werkclassificatie regels zou stellen die de bestaande situatie bestendigen, zou men alleen de noodzaak om de regels te ontduiken vergroten en zo dus het paard achter de wagen spannen.

Evenmin als het mogelijk is door veranderingen in de werkclassificatie op korte termijn het aanbod aan de vraag te doen aanpassen, zo min is het mogelijk dit op lange termijn alleen hierdoor te bewerkstelligen. Wel kan men na een prognose van de vraag naar arbeidskrachten voor *bezwaarlijk* werk, door een juiste vaststelling van de afweging der bezwaren, zorgen voor de juiste marginale compensatie der bezwaren. Bij de verschuiving in de vraag naar *bepaalde capaciteiten* zal men voornamelijk zijn toevlucht moeten nemen tot „*extra-market operations*” als voorlichting en goed geplande opleiding. Men hoort vaak de klacht in de industrie „dat men geen mensen kan krijgen” voor bepaalde functies. Het is echter beter om niet te zitten wachten op de mensen die de capaciteiten toevallig bezitten, maar om te zorgen voor het ontwikkelen der capaciteiten bij voldoende mensen om aan de toekomstige vraag te kunnen voldoen.

Ten slotte willen wij nog stilstaan bij de vraag, of men bij de loonbepaling eigenlijk geen rekening moet houden met het verschil in economische positie en het verschil in werkgelegenheid tussen verschillende bedrijfstakken. Indien men uitgaat van het beginsel loon naar werk moet men een dergelijke discriminatie uiteraard veroordelen. In elk geval is het niet gewenst om bij de werkclassificatie met dergelijke verschillen rekening te houden. In Nederland doet men dat ook niet bij het toepassen van de Genormaliseerde Methode en de loonnormen die daaraan zijn gekoppeld. Daarbij houdt men, zoals reeds eerder in een formule is uitgedrukt, wel rekening met andere loonvormende factoren dan de betekenis van de functie, echter niet met werkgelegenheidsargumenten⁸⁾.

Slotom.

Werkclassificatie is een middel om orde te scheppen in de, door de ontwikkeling der techniek en de werking van historie en traditie, min of meer chaotische loonverhoudingen. Dit middel heeft voor een deel een verklarend karakter. Het wil in eerste aanleg een loonstructuur scheppen, die zo goed mogelijk aansluit aan de bestaande, waarin immers de economische waardering der functies haar neerslag vindt.

Wil men echter in de werkclassificatie een middel hebben om de loonstructuur blijvend te verbeteren, dan zullen de deskundigen en de loonpolitici de hulp der economen — en dan vooral van hen die zich bezig houden met het op verantwoorde wijze stellen van *prognoses* — niet kunnen ontberen.

Amsterdam.

Ir J. A. BORGGREVE.

⁸⁾ Uitgaande van het beginsel loon naar werk kunnen wij ons dan ook met het standpunt van Dr van Dierendonck in „E.-S.B.” van 25 Januari 1950 in deze verenigen en dus niet met het naschrift van de redactie, dat verklaring en normstelling verwacht. Immers, een verklaring van loonverschillen tussen welvarende en noodlijdende bedrijfstakken houdt geen oordeel over de wenselijkheid van zulke verschillen in.

Belastingvraagstukken in Duitsland

Het was de overwonnen Duitsers eerst in 1948 vergund een geldzuivering toe te passen, evenwel zonder die gelijktijdige overheveling van particulier naar overheidsbezit en vandaar naar de oorlogsslachtoffers, ook wel genaamd herverdeling van vermogens, welke de meeste Westeuropese landen met meer of minder succes in toepassing hebben gebracht. En ook nu heeft de „Lastenausgleich” nog niet zijn weg naar het „Bundesgesetzblatt” gevonden.

Des te frappanter is de snelle ontplooiing van het financieel-fiscale apparaat, een evolutie, die naar verwachting nog zal worden versneld, als de op handen zijnde ontvoogding haar beslag zal hebben gekregen; immers, de Bondsrepubliek is dan weer vrij in haar eigen wetgeving.

Dit moet men vooropstellen, als men een indruk wil geven van de 5de „Bonner Steuertagung” (27-29 April 1952). In vergelijking met het voorlaatste congres (Jun

1950)¹⁾ was er een merkwaardige verschuiving te constateren. Toen viel het accent op externe invloeden, zoals de verdragen met het buitenland, de gevolgen der geldzuivering (de zgn. goudbalansen), de omslag van oorlogschade en de verhouding tussen Bond en Landen als gevolg der federale structuur. Thans zat men midden in fiscale problemen van de soort, waarvoor elk industrieel ontwikkeld land op dit ogenblik is gesteld: de wijze, waarop en de mate, waarin de belastingpolitiek ten gunste van de her-uitrusting der nijverheid mag werken; financiering der defensie-uitgaven; of het huidige hoge peil der belastingen kan blijven; of niet tempo en productiviteit der wetgevende machine moeten worden herzien, etc. etc. Tout comme chez nous!

We willen echter vooral de aandacht vestigen op verschijnselen en oplossingen, welke van de hier bekende afwijken.

De leiding en organisatie berustten wederom bij Prof. *Ottmar Bühler* van de Universiteit te Keulen en zijn aan het „Steuerinstitut” dier Universiteit verbonden assistenten. Op elk der acht congresonderwerpen deed één inleider dienst met vooraf voorbereide tekst, hem volgde een „Diskussionsredner” op, die tot taak had de kritiek wakker te schudden. De opzet was minder om elk onderwerp geheel „uit te praten”, waartoe de beschikbare tijd ook te kort zou zijn geweest, dan om de opinievorming in wetenschappelijk verantwoorde banen te leiden. Aan die serie van inleidingen ging een voorwoord van Prof. Bühler vooraf, dat op zichzelf reeds zou verdienen buiten de Westduitse grenzen algemeen gelezen en bestudeerd te worden. Al is de titel daarvan „Besteuerungsprinzipien und reale Wirtschaftsfaktoren in unserer Steuergesetzgebung” niet zo veelzeggend, inhoud en stijl gaan daar o.i. bovenuit. Op enkele der daarin uitgesproken denkbeelden komen we hieronder terug.

Daags tevoren vond nog een voorspel plaats, waarover de vele vrienden, die de „International Fiscal Association” in ons land telt, oprecht verheugd mogen zijn, nl. de heroprichting van een Duitse I.F.A. groep. Met weinig ceremonieel, onder grote belangstelling uit vakkringen en in aanwezigheid van enkele buitenlanders, waaronder de vice-president en de secretaris-generaal van de I.F.A., voltrok zich deze handeling. De weder-aansluiting van Duitsland bij deze internationale fiscale broederschap, waartoe eerst in 1950 de baan was vrijgemaakt, is hiermede een voldongen feit. Mogen figuren als Bühler en Spitaler in de leiding een waarborg zijn, dat een liberale en heel andere geest van deze groep uitgaat dan in 1939 het geval was met de „Akademie für Deutsches Recht”, die onder Hitler als een vampyr alle internationaal-juridische arbeid in haar vangarmen trachtte te vangen, beter gezegd te smoren. Een merkwaardigheid is, dat in de organisatie der Duitse groep het federalisme tot uiting komt door vertakking in regionale afdelingen.

Kan en mag het huidige belastingpeil blijven?

Het is een onderwerp, waarover iedereen tegenwoordig spreekt. Met begerige blikken kijken we naar Zweden, dat aan het verlagen der directe belastingen begonnen is en dat in een land, waarin nog de idyllische toestand bestaat, dat de ondernemingen zoveel fiscaal mogen reserveren als ze zelf verkiezen! In Duitsland overheerst in wetenschappelijke kringen wel ongeveer hetzelfde idee als in ons land, dat een bepaalde heffingsvoet op zichzelf niet veel zegt. In de eerste plaats is te denken aan de invloed van de financieel-economische politiek; immers, de Overheid heeft, zelfs al komt de gedachte aan herverdeling van inkomens nog niet naar voren, een belangrijke taak in het hanteren van de belastingschroef tot inperking van niet-koopkrachtige geldschepping. Maar in de tweede plaats

is geen enkel tariefprobleem los te maken van de inzichter met betrekking tot afwenteling. Het betalen van hoge belastingen is nu eenmaal niet hetzelfde als het dragen daarvan!

Wel is er een groeiende ongerustheid over de *nevenwerkingen van hoge heffingspercentages*. Naar het schr. dezes toescheen, zelfs sterkere ongerustheid dan hier te lande. Misschien ligt dat aan de omstandigheid, dat het in een overwonnen, zwaar geteisterd en door politieke strubbelingen (Oost-Duitsland, bezettingsmacht!) sterk bewogen land als West-Duitsland heel wat moeilijker is om rust te brengen in de gedemoraliseerde gemoederen dan in de overwinnende landen. De belastingmoraal is sterk gedaald, hoort men allerwegen klagen in Duitsland. „We betalen toch maar voor de luxueuse geallieerde soldaten”, ja, we herinneren ons een analoge stemming tijdens de Duitse bezetting hier te lande. Straks verdwijnt dat excuus. Zal de goede burgerzin dan terugkomen?

Onder de nevenwerkingen moet men echter niet alleen de ontduiking verstaan. Er is een vermindering van belastingbetaling denkbaar op een schaal, die de productiviteit der belasting en de rechtvaardige verdeling van lasten veel erger aantast dan ontduiking. Daaraan moesten we denken onder het betoog van de Berlijnse advocaat en hoogleraar *Meilicke*, die het onderwerp „Wandlungen des Gesellschaftsrechtes unter steuerlicher Einwirkung” inleidde. Behalve op zichzelf zeer merkwaardige dingen over het uiteenlopen van commerciële en fiscale balansen en de gevolgen daarvan op de rechtspositie van vennoten, hing hij een tafereel op van manipulaties t.o.v. handelsregisters, „pot”-overeenkomsten en dergelijke²⁾ waarvan men met alle respect voor de vindingrijkheid der betreffende experts toch wel moeilijk anders kan zeggen dan: als het allemaal die kant op gaat, hoe komt Vadertje Staat dan aan zijn portie en welke Michel legt dan per saldo het loodje? Ons persoonlijk leek dit betoog, zonder dat het dit bedoelde, het meest welsprekende pleidooi voor matiging in de belastingvoet, althans in dat land, dat men zich kan denken. Want als men in het bedrijfsleven zoveel snelheid en elasticiteit betoont van „aanpassing” aan de nu eenmaal veranderlijke belastingwetgeving, dan wordt het werk van de wetgever voor een deel illusoir, wat de eerbied voor de wet niet bepaald ten goede komt.

Een merkwaardige „Diskussionsredner” kreeg *Meilicke* in de persoon van een pur-sang jurist als *Prof. Flume* van de Universiteit te Göttingen: scherp, geestig en gevat, die beurtelings de fiscale wetgever en de fiscale doctrine kapittelde voor hun eigenzinnig afwijken van traditioneel-juridische wegen en aan het vennootschapsrecht, zijn wetgever en beoefenaars vroeg, waarom het zo star bleef vasthouden aan verouderde ideeën. Met name deelde hij oorvijgen uit wegens het ontbreken van een behoorlijke wetgeving en doctrine inzake de 20ste eeuwse ontwikkeling der moeder-dochter — en ik weet niet wat — verhoudingen tussen vennootschappen onderling. Zijn reactie op en hekeling van het door Enno Becker met het R.A.O. ingeluide régime der zgn. fiscale autonomie maakte, dat hij ver over de „discussie” heenkoerste en een „Weg Zurück” aangaf, der overweging alleszins waard.

Het merkwaardigst echter, wat zich op de eerste dag had afgespeeld en wat over de principiële vragen van belastingpolitiek en haar nevenwerkingen dieper deed doordenken, was de toespraak van een persoonlijkheid, die zich wel als de bekende „kat in een vreemd pakhuis” moet hebben gevoeld, namelijk *Prof. Dr. Theol. Höffner* van de (Kath.) Universiteit te Münster. De titel daarvan doet al vermoeden, wat hem op het spreekgestoelte bracht: „Eigentumsbegriff und heutige Besteuerungsgrundsätze vom Standpunkt der Moral”.

Beduidt het iets, dat de zaal stampvol was en dat het

¹⁾ Zie daarover schr. dezes in „Belastingvraagstukken in Duitsland”, „E.-S.B.” jaarg. 35, biz. 639 (9 Augustus 1950).

²⁾ „Gewinn- und Verlustübernahme Verträge” tussen bevriende of verbonden A.G.'s zijn blijkbaar veel voorkomende figuren.

vrouwen-element sterker was dan anders? Het was een experiment. Was het mogelijk de politiek er buiten te laten? Niet geheel; want de uitholling van het eigendomsbegrip naar Marxistische trant had kennelijk spr.'s sympathie niet, laat staan het communisme. Wat echter van goed begrip der situatie getuigde, was de wijze, waarop deze theoloog pleitte voor een *besparingsaanmoediging*, zo niet door middel van, dan toch niet belemmerd door de fiscale politiek. Besparing, z.i. te verstaan in de minimale zin dat elk mens kans krijg resp. herkrijg zich te omgeven door een „kring van eigen bezit”, waarvan de simpelste vormen zijn het eigen huisraad en de eigen woning. *Hoe* de belastingwetgever dat zou kunnen bevorderen, althans niet tegengaan? Daarover kon uiteraard de niet-technicus zich niet uitspreken.

Nog afgezien van enkele andere opmerkingen als bijv. over de afwenteling van belasting bleken in deze toespraak, al kon zij algemeenheden niet geheel vermijden, elementen te zitten, waarin niet alleen de publieke opinie stof tot nadenken vindt, maar ook en vooral die beoefenaars van de belastingwetenschap, die naar een *geestelijke achtergrond* zoeken om „verantwoord” te kunnen oordelen.

Prof. Spitaler van de Keulse Universiteit had de weinig benijdenswaardige taak de rede van Höffner te commentariëren. Hij slaagde er in het gehoor te boeien, niet enkel door op zeer diplomatieke wijze op de zwakke plekken van Höffner's betoog de vinger te leggen, maar vooral door een peroratie, waarin hij scherp tegenover elkaar stelde de euvelen van zware belastingdruk tegenover die van inflatie: het eerste is altijd nog kwalitatief beter dan het laatste; de zaal onderstreepte dat met krachtig applaus.

Overziet men discussies als de zojuist besprokene en toetst men die aan ondervindingen in eigen land, dan ligt naar ons inzicht één conclusie wel voor het grijpen: ons verarmde en overbevolkte en vóór alles sociale rust behoevende Europa zal zich de weelde van lage en liberale belastingen voorshands niet, wellicht zelfs nimmer meer kunnen veroorloven. De herinnering aan het liberaal-economische tijdperk, waarin die weelde er nog wel was, beduidt echter iets meer dan enkel maar psychische ballast, die we zo gauw mogelijk over boord moeten gooien. Zij betekent, dat er eenmaal op een zeker vlak van sociaal-liberale opvattingen een *evenwicht* is geweest, waarin het goed was te leven. Een weg terug in de gewone zin des woords is er niet. Wat echter de moeite van een worsteling, om beginselen en begrippen loont, dat is het besef, dat naar een nieuw moreel, sociaal en technisch verantwoord evenwicht wordt gestreefd.

In de politiek-economische strijd kent ieder de tegenstelling tussen *liberalisme* en *dirigisme*. In de worsteling om de nieuwe fiscale rechtvaardigheid blijkt deze tegenstelling echter in haar tegendeel te verkeren. Want in de naam van liberale beginselen wordt er op belastinggebied evenzeer een feitelijk dirigisme gepreekt als er met een beroep op dirigisme naar feitelijk liberalisme wordt gestreefd.

Een bewijs daarvan vindt men, ook en met name in Duitsland, in de begunstiging van de uitvoer met fiscale middelen. Duitsland heeft immers het dirigisme in naam de rug toegekeerd. De vergaande staatsbemoedienissen met het economisch leven, o.a. door loon- en prijsbeheersing, heeft men, onder Amerikaanse invloed, overboord willen gooien. Met de huidige exportpolitiek haalt men ze weer binnen. Want het is onmogelijk om de schommelingen op uit- en invoergebied met fiscale of parafiscale middelen te lijf te gaan zonder daarin van staatswege op grond van eigen gezag, eigen inzicht en eigen verantwoordelijkheid te belissen. . . ., hetgeen dirigisme is. Nog daargelaten, dat men het bestaande legertje ambtenaren voor de aanslagregeling en controle moet vergroten en dat men, het ene troetelkind van de export steunende veelal een ander kind stiefmoederlijk bedeeft, door hem de lasten te laten

dragen van een conjunctuurwisseling, waaraan hij part noch deel heeft.

In enigszins andere bewoordingen gesteld maar van deze strekking doortrokken was het gedeelte der toespraak van Prof. Bühler, waarin hij aan de industrie de spiegel voorhield. Wat wilt ge? Eenvoud in de belastingen, lage belastingen, hoog rendement, vermindering van controlemaatregelen? Goed, maar waarom steekt ge dan telkens de vinger op en vraagt schoolmeester Staat om een steuntje hier en een duwtje daar, exportsubsidie, credietgarantie, begunstiging van investering etc. etc.? Kunt ge dat — en nu kwam het hoge woord er uit — niet met uw eigen organisatie opknappen, met eigen waarborgfondsen, eigen personeel, op eigen kosten? „Selbstdisziplin” der bedrijven noemt Bühler dat. Zal een volk als het Duitse, zal met name de industrie, die altijd zo zeer onder de vleugelen van de Staat schut en steun heeft gezocht, de daartoe vereiste morele kracht kunnen opbrengen? Het zal ons benieuwen.

De overbelasting van het *fiscale apparaat*, een verschijnsel, waarmee wij Nederlanders helaas ook kennis hebben gemaakt, heeft haar oorzaken. De overmaat van *heffingsvoet* ook. Beide zijn verwant. Want een goedkope perceptie is een voordeel voor de belastingbetaler. In Duitsland, zegt Bühler, schommelen de perceptiekosten tussen 2 en 3 pCt, in Engeland zijn ze slechts 1,11 pCt. Maar het rendement wordt ook, en waarschijnlijk in nog veel sterkere mate, beïnvloed door hetgeen men de positieve en negatieve „aanpassingsnelheid” aan beide zijden van de fiscale streep zou kunnen noemen. Snelheid van aanpassing in positieve zin, zover het overheidsapparaat de stroom van nieuwe maatregelen baas blijft, in negatieve zin, zover de afweer aan de zijde der contribuabelen tot snelle reacties in staat is. Er is, zegt Bühler, in het huidige régime veel *verspilling van energie*; elke nieuwe belastingwet met inbegrip van wijzigingen bij wet of resolutie, oefent een druk uit op de nuttigheidscoëfficiënt. Thans schat hij deze voor Duitsland in verband met de ontduiking op 80 pCt, elk nieuw wetje of „Erlaß” doet daar een of meer procenten af. Het zou niet zo erg zijn, als het ook in veler ogen niet zo onvermijdelijk was. Kan het in deze tijd wel anders? In 1951 bevatte het Duitse „Bundesgesetzblatt” 21 nieuwe belastingwetten met tezamen 762 wetsartikelen. Wie kan dat baas blijven?

Of het anders kan? Het klinkt heel eenvoudig: doe als Engeland, sluit eens per jaar Uw Minister van Financiën in zijn ivoren toren op en laat hem, onbeïnvloed door „lobbies” en „pressure groups” (die heus niet alleen in Washington bestaan) zijn fiscale ei uitbroeden, dat als één geheel in het bekende koffertje het Parlement bereikt. Toegegeven, dat het ei niet altijd zonder kneuzing door de parlementaire keuken komt, al schijnt dat in Engeland doorgaans beter te gaan dan op het continent; want meestal is er nog wel een speigeli van te bakken, dat beter smaakt dan de hutsput van wetjes, die we hier te verteren krijgen.

Het onderwerp der *exportbegunstiging* is tijdens het schrijven dezer regelen hier te lande zeer actueel. Er zal nog menig woord over vallen. De in Duitsland getroffen maatregelen verdienen gezette studie. Of dit alles niet op een nieuwe wedloop gaat lijken à la „exportieren oder sterben?” Het ziet er o.i. naar uit, dat Bühler gelijk heeft met zijn evenvermelde waarschuwing, wat nog niet wil zeggen, dat men die zal ter harte nemen.

Als hij echter óók eens gelijk had met een profetie in verband met het *Plan Schuman*, welke wij van hem hoorden: dat nl. de inwerkingtreding daarvan onvermijdelijk zal leiden tot gelijkmaking van fiscale druk op en wellicht zelfs tot integratie van wetgeving voor de basisindustrieën in de betrokken landen? Dan zal het exportvraagstuk voor een deel in het federalistische vaarwater komen, daarmede aan actualiteit in eigen federale kring inboeten doch voor een

ander en niet het minst belangrijke deel in buiten-federale kring blijven en aan belang winnen.

Een ander facet van het industriële belastingvraagstuk is de *her-investering*. Hierover hield, wat Frankrijk betreft, Jacques Desmettre uit Parijs een inleiding, waarin hij het ganse, ietwat trieste beeld der achtereenvolgende inflaties van de Franse franc en haar invloed op de verwezenlijking van het zgn. Plan Monnet onthulde. Het is een onderwerp, waarover reeds een vrij grote literatuur bestaat en dat o.a. ampel werd besproken op het I.F.A.-congres van 1950 in Monte Carlo, zodat wij mogen volstaan met daarheen te verwijzen.

Op een niet-ingewijde moge het de indruk maken, dat men te Bonn wel heel veel op het menu zet; wij Nederlanders althans pikken er liever één actueel onderwerp uit. Een revue als waaraan Bonn de voorkeur geeft, heeft echter althans voor een buitenlander het voordeel, dat hij het peil, waarop belangstelling en activiteit zich over de hele linie der belastingheffing bewegen, kan waarnemen. Voor de Duitsers zelf was het een soort van gecompliceerde belastingcursus met debat en daar dit niet altijd droog maar wel eens zeer amusant was, oogstte het een welverdiend succes.

's-Gravenhage.

W. R. EMMEN RIEDEL.

INTERNATIONALE NOTITIES

Europese Betalings Unie

Stand per 30 Juni/1 Juli 1952

Naast de verkorte balansen van De Nederlandsche Bank en van enige andere centrale banken vormen tegenwoordig de cijfermatige gegevens van de Europese Betalings Unie voor Nederland een belangrijk economisch-statistisch bericht. Wegens de onvolledige convertibiliteit van de Europese valuta's in goud of dollars en wegens de nog wankelbare transferabiliteit van de Europese valuta's onderling, kan enig financieel inzicht slechts worden verkregen met behulp van gegevens, welke de van oudsher traditionele statistieken aanvullen. Zo is ter beoordeling van 's Rijks financiële positie de traditionele Millioenennota thans onvoldoende. De Deviezennota heeft daarnaast haar plaats gekregen. Evenzeer dient een beschouwing van de nationale monetaire balansen in deze jaren te worden aangevuld met een overzicht van de onderlinge samenhang van de Europese betaalmiddelen in de structuur van de voorzichtig opgebouwde Europese transferabiliteit. Een symptoom van Europese éénwording? Laten wij voorlopig volstaan met de feiten niet aan ons voorbij te laten gaan.

Een reeks internationale verrekeningen, gedirigeerd vanuit Bazel, heeft op 15 Juli 1952 twee jaren E.B.U. afgesloten. Volgende is in deze jaren in het openbaar besproken, welke schommelingen zich in die tijd hebben voorgedaan. Thans is van belang tot welke posities de ontwikkeling heeft geleid.

Het overzicht dezer posities, in de gebruikelijke Engelse volgorde, geeft aanleiding tot enkele algemene en enige meer specifieke aantekeningen.

De beschikbare afrekeningsmogelijkheid van de landen wordt in beginsel gevormd door de quota. In vier gevallen (B.L.E.U., Italië, Portugal en Zwitserland) zijn deze aangevuld met een rallonge. De goud/credietverhouding bereikt langs een glijdende schaal binnen het quotum bij totaal gebruik een verhouding van 40/60. In de rallonge is de verhouding steeds 50/50. De Italiaanse en Portugese ralonges zijn reeds van oudere datum; zij zijn ten dele gebruikt. De Zwitserse en een deel van de Belgische rallonge zijn speciaal voor het komende jaar ingesteld; beide vormen een herziening van vroegere regelingen. De quota van Oostenrijk en Griekenland zijn voor het ogenblik

Europese Betalings Unie

Stand per 30 Juni/1 Juli 1952.

(in millioenen E.B.U.-eenheden ter waarde van één U.S.-dollar)

	Afrekeningsmogelijkheid			Verrekeningsoverschotten (+) of tekorten (-)		
	quotum	rallonge	totaal beschikbaar	totaal	crediet verleend aan (-) of door (+) deelnemend land	goud betaald (-) of ontvangen (+) door deelnemend land
Oostenrijk	70	—	—	17,5	—	—
België-Luxemburg	360	335	666	+ 788,7	+ 423,9	+ 364,8
				(+ 415,8)	(+ 243,9)	(+ 171,9)
Denemarken	195	—	195	28,9	—	—
Frankrijk	520	—	520	420,7	—	—
				(- 395,7)	(- 270,6)	(- 125,0)
Duitsland	500	—	500	+ 311,1	+ 105,5	+ 105,5
Griekenland	45	—	—	—	—	—
IJsland	15	—	15	1,8	—	—
						(- 0,1)
Italië	205	100	305	+ 208,8	+ 124,9	+ 83,9
Nederland	355	—	355	+ 235,2	+ 153,1	+ 82,1
Noorwegen	200	—	200	+ 0,6	+ 0,6	—
Portugal	70	55	125	+ 88,0	+ 51,0	+ 37,0
				(+ 85,0)	—	(+ 34,0)
Zweden	260	—	260	+ 231,4	+ 141,7	+ 89,7
Zwitserland	250	125	375	+ 170,6	+ 110,3	+ 60,3
Turkije	50	—	50	+ 90,4	+ 30,0	+ 60,4
Ver. Koninkrijk ..	1.060	—	1.060	- 1.144,1	- 636,0	- 508,1
				(- 1.119,1)		(- 483,1)

bevoren, aangezien verwacht wordt, dat deze landen speciale dollarhulp van de Verenigde Staten zullen blijven ontvangen, waarmede zij hun tekorten in de Unie volledig afrekenen. België kan als gevolg van een speciale constructie het credit-quotum slechts voor 331 mln benutten.

De verrekeningsoverschotten en -tekorten geven de bedragen aan, welke krachtens quota en ralonges zijn afgerend. Zij laten buiten beschouwing, hetgeen de deelnemende landen hebben afgerend door financiering met oude saldi (in totaal 100 mln), door speciale middelen, welke zij van de Verenigde Staten ontvingen ter volledige afdekking hunner E.B.U.-tekorten (in totaal 206,8 mln) en door middel van de openingscredit- en debetposities, waarmede de E.B.U. twee jaar geleden is aangevangen. Deze drie buiten beschouwing gelaten categorieën van financiering zijn van dalende betekenis.

Voor enige landen is tussen haakjes een tweede, lagere positie aangegeven. Deze vormt de openingsstand per 1 Juli 1952, welke in deze gevallen afwijkt van de afsluiting per 30 Juni 1952, als gevolg van de speciale voorzieningen, welke onlangs ter gelegenheid van de bestendiging van de E.B.U. zijn getroffen. In feite heeft na de normale reeks afrekeningen ter afsluiting van het oude jaar een kleine afzonderlijke reeks verrekeningen plaatsgevonden ter opening van het nieuwe jaar. Zij betreffen in het bijzonder België. Van het ontvangen goud kan België 192,9 mln definitief behouden, welk bedrag dientengevolge uit de boeken van de E.B.U. is verdwenen. België behoeft dit goud bij een eventuele omkeer van de Belgische positie niet te restitueren. Bovendien heeft de E.B.U. op het Belgische crediet thans 80 mln in goud afbetaald. Dit goud behoeft België slechts te restitueren wanneer het als debiteur ooit het debetquotum zou gaan gebruiken. Verder is van het Belgische crediet 50 mln opzij gezet ter aflossing in vijf jaren; voor dit bedrag heeft België thans een credietopening bij het I.M.F. verkregen. En tenslotte is 50 mln van het Belgische crediet afgeschreven ten laste van België en ten gunste van Engeland en Frankrijk elk voor de helft, waartegenover deze beide landen in de komende jaren bepaalde leveranties aan België zullen verrichten. De hiervoor door België in die landen te plaatsen orders zijn derhalve de facto vooruitbetaald.

Als gevolg van de beslissingen ter bestendiging van de E.B.U. zijn tevens de goud/credietcijfers van Frankrijk en IJsland gewijzigd. Deze landen hebben resp. 12,4 en minder dan 0,1 mln aan goud moeten bijbetalen, wegens de in-

voering van een nieuwe goudschaal voor debiteuren. Hun opgenomen crediet is met hetzelfde bedrag verminderd, zodat hun totale verrekeningstekort hierdoor ongewijzigd is gebleven.

Alleen Portugal verdient nog vermelding bij de gecorrigeerde openingsstand; ten gunste van dit land werd 3 mln van het reeds door de Unie uitbetaalde goud definitief geabandonneerd, hetwelk hiermede uit de boekingen is verdwenen.

In de operaties ter afsluiting van het tweede E.B.U.-jaar is tevens de halfjaarlijkse renteverrekening opgenomen. Deze levert gewoonlijk een minimaal saldo ten gunste van de Unie op.

Van de posities der landen afzonderlijk worden hier nog eens in herinnering gebracht de grote debetstanden van de landen met de grootste twee quota. Frankrijk heeft thans het tijdelijk van de Unie ontvangen extra crediet van 100 mln geheel afgelost en raakt weer bijna het plafond. Afgezien van de credietaflossing had dit land echter in de maand Juni 1952 een E.B.U.-overschot van 22,2 mln. Dit op zichzelf gunstige resultaat is meer bereikt door het afsnijden van de invoer dan door verhoging van de uitvoer. Engeland is door het plafond heen gestegen en dekt de tekorten in de E.B.U. volledig met goud af. Het Britse Juni-deficit bedroeg 47,8 mln.

Onder de crediteuren blijven Duitsland en Nederland de aandacht trekken. De meningen over de te verwachten ontwikkeling dezer beide creditposities zijn verdeeld. Voor ons land betekent deze positie in elk geval een krachtige inzet van het nieuw aangevangen E.B.U.-jaar.

Parijs, Juli 1952.

Mr E. A. LIEFRINCK.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Aankopen van éénjarige schatkistpromessen door de banken bij De Nederlandsche Bank waren oorzaak, dat de schatkistpapierportefeuille der Centrale Bank in de week van 14-21 Juli met f 39 mln daalde. Ook de aankopen van meerjarige schatkistbiljetten bij de Agent van het Ministerie van Financiën vonden verdere voortgang; in de periode 15-23 Juli nam het van dit papier uitstaande bedrag met f 18 mln toe. Wederom was een stijging van het Nederlandse deviezenbezit de hoofdbron der voor deze aankopen benodigde middelen. De deviezenaanwas bedroeg in genoemde week niet minder dan f 93 mln, naar wordt aangenomen voor een belangrijk deel bestaande uit dollars, verkregen uit verkoop van aandelen Koninklijke naar het buitenland.

De geldmarktnoteringen ondergingen in verband met de onverminderde ruime middenpositie der geldgevers slechts weinig verandering. De noteringen waren: Sept./Oct. 1⁻¹/₁₆, Nov./Dec. 1¹/₁₆-1¹/₈, Jan./Mrt 1¹/₈-3³/₁₆, April/Juni 1³/₁₆-1¹/₄ pCt.

Op sommige dagen van de verslagweek was er flinke vraag naar callgeld te constateren; de notering bleef echter onafgebroken op het minimum van 3/4 pCt gehandhaafd.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt vond de koersafbrokkeling, die intrad toen de grote aankopen voor buitenlandse rekening van aandelen Koninklijke ophielden, verdere voortgang. Uit „eigen” kracht blijkt de Nederlandse markt vooralsnog weinig in staat tot een aanmerkelijke koersstijging. Dit behoeft overigens geen verwondering te wekken: vrees voor geldontwaarding, de grote motor voor aandelenbelegging gedurende de laatste decennia, ontbreekt momenteel hier te lande ten enen male.

Op de markt voor niet-risicodragend kapitaal was er voor het eerst sinds geruime tijd weer enig gerucht om het rentegamma. De gemeentelijke consolidatieleningen van het 4/4 pCt rentetype, die de laatste tijd geëmitteerd werden, vonden voor zover zij niet door het publiek à 100 pCt werden opgenomen, plaatsing bij institutionele beleggers tegen een koers van vaak ca 98 1/2 pCt. Dit laatste betekende, dat het rendement op dit gedeelte der leningen niet 4,25, doch 4,44 bedroeg. Hoewel dit voor de gemeenten geen verschil uitmaakte — de „korting” van 1 1/2 pCt ging ten koste van de marge der emitterende banken — heeft deze hogere rentevergoeding toch de toorn van het Ministerie van Financiën opgewekt. Wellicht in afwachting van de komst van een nieuwe Minister werd gedurende de verslagweek aan Gedeputeerden verzocht, voorlopig geen gemeente-emissies goed te keuren.

Voorts heeft het Ministerie een veto uitgesproken over gemeente-emissies van het karakter der 3 1/2 pCt lening 's-Gravenhage, welke à 90 3/4 pCt werd geëmitteerd. Bij een eventuele toekomstige daling van de rentestand zouden dergelijke leningen nl. pas voor conversie in aanmerking komen, wanneer de rentestand flink beneden 3 1/2 pCt kwam; bij de 4 1/4 pCt leningen als zij flink beneden 4 1/4 pCt zou komen.

Uit dit alles blijkt dat de goedkoop-geldpolitiek nog niet dood is. Er wordt van overheidswege op dit terrein kennelijk niet gestreefd naar een soort verdelende rechtvaardigheid — zoals op het gebied der loonpolitiek het geval is —, maar hier overweegt kennelijk het eenzijdige belang van de Overheid qua geldnemer, die er ten koste van de geldgevers naar streeft het rentepeil te drukken, zodra de omstandigheden zulks mogelijk maken.

Aand. indexcijfers.	18 Juli 1952	25 Juli 1952
Algemeen	137,1	136,6
Industrie	191,4	190,2
Scheepvaart	161,0	158,7
Banken	120,9	119,7
Indon. aand.	44,9	44,4
Aandelen.		
A.K.U.	144	138 3/4 exd.
Philips	152	156 1/2
Unilever	171 1/2	172 3/4
H.A.L.	156	157 1/2
Amsterd. Rubber	79 1/4	79
H.V.A.	96	95
-Kon. Petroleum	318	327 1/4
Staatsfondsen.		
2 1/2 pCt N.W.S.	73 3/4	73 11/16
3-3 1/2 pCt 1947	89 3/16	89 1/16
3 pCt Invest. cert.	92 1/2	93
3 1/2 pCt 1951	94 1/2	95
3 pCt Dollarlening	95	94 15/16
Diverse obligaties.		
3 1/2 pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	93 1/2	93 3/4
3 1/2 pCt Bataafsche Petr.	97 3/16	96 11/16
3 1/2 pCt Philips 1948	93 1/2	94 3/4
3 1/4 pCt Westl. Hyp. Bank	87 7/8	88 1/2

J. C. BREZET.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Juni 1952

De algemene toestand op de geldmarkt.

In de loop van de maand Juni lijkt de geldmarkt opnieuw verruimd, vooral onder invloed van de beweging der deposito's, die volgens voorlopige cijfers terug hun toppunt van einde Maart zouden bereikt hebben. Deze stijging der deposito's wordt o.a. in verband gebracht met de toenemende vorming van liquiditeiten in sommige bedrijven, dank zij de wat vlottere verlopen in de detailhandel. Anderdeels worden de grondstoffenaankopen door de fabrikanten tot het onmiddellijk noodzakelijke beperkt.

De kredietaanvraag is daarenboven sinds enige tijd minder dringend.

In de loop van het tweede kwartaal van dit jaar is de kredietpolitiek praktisch onveranderd gebleven, doch de scherpe zijden er van werden minder aanvoeld om wille van de vrij ruime geldvoorraad en de minder dringende kredietvraag.

De semestriële vervaldag werd in zekere mate bemoeilijkt door de storting, die de banken op 27 Juni aan de Schatkist hebben gedaan, ingevolge de nieuwe lening. Het bedrag van deze storting beliep 2 miljard frank, waarvan ca 1½ miljard in speciën. Hierdoor werd de ruimte op de geldmarkt sterk ingekrompen. Het effect van de semestriële vervaldag door deze toevallige oorzaak verzwaard, vinden we weer op de weekstaat van 3 Juli, waaruit een stijging van de portefeuille handelspapier van de Nationale Bank van ca fr. 1,4 miljard kon worden afgeleid, en een verhoging van de kredietopneming door de parastatale instellingen ten belope van fr. 1.300 miljoen. De Schatkist daarentegen kon fr. 1.120 miljoen terugbetalen.

Dat de incidentie van de semestriële vervaldag en de betaling op de lening niet scherper geweest is, moet worden toegeschreven aan de fundamentele liquiditeit van onze geldmarkt.

Begin Juli werd door de Nationale Bank enige verzachting gebracht aan het regime der geblokkeerde afhoudingen op de export naar de E.B.U.-landen. Zoals bekend, mochten de banken met de bedragen, die zij ingevolge deze afhoudingen op een geblokkeerde rekening moesten storten bij de Nationale Bank, renteloze schatkistcertificaten onderschrijven. Deze certificaten konden tot een beloop van 10 pCt bij de Nationale Bank worden verdisconteerd tegen de rentevoet van 5,5 pCt. Van 3 Juli af zal de discontovoet van deze schatkistcertificaten op 3½ pCt gereduceerd worden.

Kredietverlening van de banken aan de private economie.

(in miljoenen franken)

	Herdisconto van de banken bij de Nationale Bank en de parastatale instellingen	Portefeuille handelspapier van de Nationale Bank	Totale kredietverlening der private banken (accepten inbegrepen)
1945 - December	4.168	5.171	23.117
1949 - December	3.339	4.006	24.506
1950 - Juni	3.696	4.082	26.582
1950 - December	8.543	10.110	27.739
1951 - Maart	8.781	10.567	29.592
1951 - Juni	7.707	9.511	29.921
1952 - Januari	7.435	7.581	33.550
1952 - Februari	7.659	7.595	34.086
1952 - Maart	7.467	7.620 ¹⁾	33.470
1952 - April	6.796	7.338	32.951
1952 - Mei		5.864	
1952 - Juni		5.220	

¹⁾ cijfer van 3 April.

De toestand van de banken.

Nadat de bankdeposito's einde December een hoogtepunt hadden bereikt, liepen zij tijdens de maanden Januari en Februari licht terug. De bankdeposito's ondergingen blijkbaar de weerslag van de accumulering van de afhouding op de export naar de E.B.U.-landen. Zoals bekend grepen tijdens de tweede helft van Maart de eerste deblokkeringen op deze afhoudingen plaats.

Einde Maart bracht een nieuw toppunt van de bankdeposito's. Er mag evenwel niet uit het oog worden verloren, dat de stand einde Maart wel enigermate in gunstige zin werd beïnvloed door het opmaken van de jaarbalansen van meerdere banken.

Einde April waren de deposito's opnieuw enigermate teruggelopen, en waarschijnlijk bracht de maand Mei een soortgelijke evolutie. Gedeeltelijke cijfers wijzen er nochtans op dat einde Juni het toppunt van Maart op weinig na opnieuw werd bereikt.

Deze nieuwe hausse van de deposito's mag in verband worden gebracht eensdeels met het feit dat de blokkerin-

gag op de export thans nog slechts traag aangroeien en anderdeels met het deficit op de uitvoering van de begrotingen. Daarenboven nemen de liquiditeiten in vele ondernemingen toe.

Toestand van de Belgische banken.

(in miljoenen franken)

	Einde 1950	Aug. 1951	Oct. 1951	Dec. 1951	Maart 1952	April 1952
Actief						
Kas, Nationale Bank, P.C.	2.853	2.098	2.275	3.448	3.244	2.250
Daggeld, banken, holdings	6.524	6.716	6.850	6.860	5.974	5.933
Kredieten aan priv. econ.	27.739	29.507	31.225	33.364	33.470	32.951
Handelsswissels ..	6.845	8.238	10.030	9.498	10.248	9.920
Prolongaties en voorschotten tegen effecten	764	735	675	773	707	675
Diverse debiteuren	13.996	14.170	13.964	14.958	14.412	14.521
Accepten	6.134	6.364	6.556	8.135	8.103	7.835
Kredieten aan de Overheid	34.856	36.475	39.431	38.951	40.165	40.562
Speciaal papier ..	28.340	29.680	32.318	31.957	32.943	33.248
Genoteerde Staatsfondsen ..	6.516	6.795	7.113	6.994	7.222	7.314
Vastgelegde middelen	1.215	1.243	1.253	1.266	1.275	1.282
Totaal actief	78.085	80.806	87.137	90.363	91.545	91.645
Portef. van de N.B. en de parast. instell. aan papier door banken gherdisconteerd ..	8.543	6.749	5.767	7.526	7.467	6.796
Passief						
Deposito's en crediteuren	53.571	54.439	58.330	58.804	59.980	59.890
Zicht	47.693	48.917	52.189	53.143	54.019	53.891
Op meer dan 30 dagen	5.878	5.522	6.141	5.661	5.961	5.999
Obligaties en kasbons	272	410	487	557	871	679
Eigen middelen ..	5.064	5.496	5.521	5.629	5.447	5.594

De kredietopnemingen bij de banken blijven steeds op een zeer hoog peil. Toch constateert men de laatste weken eerder een lichte afneming van de kredietaanvragen. Blijkbaar vindt men hierin de werkaatsing van de lichte heropleving in de detailhandel, terwijl de industrielen zeer voorzichtig zijn met de aanvulling van hun voorraden.

De goud- en deviezenmarkt.

In de loop van het tweede kwartaal zijn de noteringen van het goud op de vrije markt nog enigermate teruggelopen. Blijkbaar werden deze prijzen beïnvloed door de goudverkopen op de Franse markt voor de intekening op de goudlening.

Anderdeels zijn ook de koersen van de Zwitserse frank en de papieren dollar licht gedaald. Als technische verklaring hiervoor, wordt gewezen op de flauwe stemming op de beurs van de internationale waarden, waardoor de arbitrageverrichtingen bemoeilijkt worden.

Noteringen op de vrije goud- en deviezenmarkt.

	Oct. 1951	Dec. 1951	Maart 1952	Juni 1952
Niet officiële markt				
Goud per gram	74,375	72,50	70,75	67,50
Gouden pond	675,125	657,50	646,25	622,50
Officiële biljettenmarkt				
Papieren pond	126,50	130,50	130,50	137,75
Franse frank (100)	12,90	12,82	12,675	13,6875
Zwitserse frank	12,55	12,45	12,675	12,45
Papieren dollar	55,125	54,25	55,05	53,60
Gulden	12,90	13,20	13,20	13,1875
Duitse mark	10,45	10,80	11,475	11,70

Anderdeels noteren wij een aanmerkelijke verbetering van het papieren pond en de Franse frank.

De obligatiemarkt.

In de loop van de maand Juni werd de obligatiemarkt sterk beïnvloed door het uitgeven van de nieuwe staatslening op 10 jaar, waarvan het rendement op de uiterlijke

looptijd 5,19 pCt bedraagt en op de gemiddelde looptijd 5,26 pCt.

Blijkbaar werden de rendementen van verschillende genoteerde Schatkistcertificaten door dit relatief hoge rendement beïnvloed, en liepen hun koersen dan ook enigermate terug. Vooral de noteringen van de Schatkistcertificaten 1949 en 1943 boekten een gevoelige baisse. Hierdoor is er terug wat meer spreiding gekomen in de rendementen van deze categorie overheidspapier.

Bij de obligaties op langere termijn was het koersverloop aanmerkelijk vaster. De 4,50 pCt lening van 1951 steeg tot 97,75, hetzij fr. 0,15 boven haar emissieprijs. Voor de Geünificeerde Schuld beliep de baisse slechts fr. 0,15.

In tegenstelling met de bewegingen op de markt van de rechtstreekse staatsleningen, waren de koersen vrij vast in de sectoren van de leningen P.T.T., Spoorweg, Kolonie, Provincies en Gemeenten. Ook de private obligatieleningen waren vrij vast.

Over het algemeen mag gezegd dat de obligatiemarkt tijdens de jongste weken vrij ruim geweest is. Hiervan getuigt trouwens ook het bedrag der onderschrijvingen op de nieuwe Staatslening, dat volgens de jongste berichten fr. 6.850 miljoen bereikte. Hiervan werd evenwel ca fr. 3 milliard opgenomen door de parastatale organismen, w.o. vooral de Algemene Spaar- en Lijfrentekas. Een groot gedeelte van de totale intekeningen slaat evenwel op ingiften van Schatkistcertificaten 1942, 2e reeks 3,50 pCt.

Rentestand op de obligatiemarkt ¹⁾.

(in pCt per einde maand)

	Loop-tijd	Aug. 1948	Juni 1950	Dec. 1951	April 1952	Mei 1952	Juni 1952
Staatsobligaties ..	lang- lopende	4,77	4,38	4,64	4,55	4,55	4,55
Schatkistcertif. ...	7 à 8 j.	4,83	4,63	4,98	4,90	4,88	5,—
Kasbons steden ...	5 à 6 j.	5,07	4,49	5,30	5,26	5,28	5,22
Kasbons parastatale instellingen	ca. 9 j.	—	—	5,25	5,21	5,21	5,17
Private instellingen	10 à 12 j.	6,06	5,43	5,90	5,72	5,65	5,62

¹⁾ Reële rendementen; rekening gehouden met agio en disagio tegenover terugbetalingsprijs.

In de loop van het tweede kwartaal werden o.a. de volgende leningen op de markt gebracht:

Stad Antwerpen

fr. 750 miljoen, 4,50 pCt, uitgegeven tegen 96 pCt; terugbetaalbaar in 10 jaar tegen stijgende terugbetalingsprijzen.

Regie van Telegraaf en Telefoon

fr. 1 milliard, 4,50 pCt, uitgegeven tegen 96 pCt; terugbetaalbaar in 10 jaar tegen stijgende terugbetalingsprijzen.

Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen

fr. 1.250 miljoen, 4,50 pCt, uitgegeven tegen 96 pCt; terugbetaalbaar in 10 jaar tegen stijgende terugbetalingsprijzen.

Stad Brussel

fr. 500 Millioen, 4,50 pCt, uitgegeven tegen 96 pCt; terugbetaalbaar in 10 jaar tegen stijgende terugbetalingsprijzen.

Staatslening

4,50 pCt, 10 jaar, uitgegeven tegen 96,50 pCt; terugbetaalbaar in 10 jaar tegen stijgende terugbetalingsprijzen.

Vrijgave van een gedeelte der Muntsaneringslening.

Krachtens de bepalingen van de wet van 14 Juli 1951 (Staatsblad van 1 Augustus 1951) worden de obligaties van de Muntsaneringslening (vroegere geblokkeerde 60 pCt) met ingang van 1 Januari 1952 niet meer aangegenomen tot betaling van de belasting op het kapitaal.

Door dezelfde wet werd besloten de obligatierekeningen van de Muntsaneringslening die per 1 Januari 1952 bij de depositohoudende inrichtingen bestaan, bij achtereenvolgende jaarlijkse gedeelten, nagenoeg gelijk aan het tien-

de van elk dier rekeningen, vrij te maken door uitreiking op 1 Juli van elk der jaren 1952 tot 1961, van obligaties aan toonder der Muntsaneringslening.

Die obligaties aan toonder worden gedagtekend per 1 Januari van het jaar waarin het gedeelte, waartoe zij behoren, is vrijgegeven; zij brengen 3,50 pCt rente op per jaar met ingang van dezelfde datum. De jaarlijkse aflossing van die obligaties geschiedt a pari van de nominale waarde in 20 jaar, luidens de volgende modaliteiten. De terugbetaling slaat achtereenvolgens op de tien gedeelten in dezelfde chronologische volgorde als zij worden vrijgegeven; elk gedeelte is terugbetaalbaar in twee jaar, bij helften: het per 1 Juli 1952 vrijgegeven eerste gedeelte is voor de helft terugbetaalbaar op 1 Januari 1953 en 1 Januari 1954, het per 1 Juli 1953 vrij te geven gedeelte per 1 Januari 1955 en 1 Januari 1956, enz. De eerste jaarlijkse terugbetaling in elk gedeelte slaat op de obligaties met een even of oneven nummer, zoals de uitloting op 31 Juli 1952 zal aanwijzen.

De aandelenmarkt.

Tijdens het tweede kwartaal van dit jaar zijn de aandelenkoersen op de Brusselse beurs gemiddeld met 3,4 pCt gedaald. De baisse was evenwel vooral gelocaliseerd in de maanden April en Mei, terwijl Juni een lichte verbetering bracht.

Einde Juni stond de algemene beursindex op basis 1936/38 = 100 op 219 tegenover 216 einde Mei jl. Tijdens de maand Juni noteerde men de sterkste stijgingen in de rubrieken der spiegelglas (+ 6,2 pCt), der portefeuille maatschappijen (+ 6,1 pCt) en der koloniale ondernemingen (+ 4,1 pCt). De sterkste dalingen vielen te beurt aan de aandelen van de glasblazerijen (— 6,1 pCt) en van de papiernijverheid (— 3 pCt).

Niettegenstaande de vertraging van de baisse in de eerste twee maanden van het tweede kwartaal en de vastere koersen tijdens de maand Juni, zijn de omzetten zeer laag gebleven en bereikten amper fr. 66 miljoen. tegen 64 in Mei en 163 in Januari van dit jaar. Het gemiddeld rendement van 75 genoteerde aandelen verliep als volgt:

Gemiddeld rendement van 75 genoteerde aandelen.

Einde Dec. 1951	3,81 pCt
Jan. 1952	3,62 pCt
Febr. 1952	4,05 pCt
Maart 1952	4,58 pCt
April 1952	4,86 pCt
Mei 1952	5,29 pCt
Juni 1952	5,26 pCt

Voor 434 vennootschappen, die tijdens het eerste semester van 1952 hun balansen en resultaten publiceerden, lag de netto winst over het laatst afgesloten boekjaar ca 35,6 pCt hoger dan over het vorige. In vergelijking met de referentie jaren 1936/38 hebben de winsten zich thans aangepast aan de verhoging van het prijsniveau.

Brussel.

Dr L. DELMOTTE.

STATISTIEKEN

DE KOLENPOSITIE VAN NEDERLAND ¹⁾

(in 1.000 kg)

Maand	Productie Limburgse mijnen	Productie per ondergrondse arbeider per dienst	Verzonden voor binnenlandse behoefte	Invoer
Maandgem. 1947	842.029	1,638	648.215	299.653
Maandgem. 1948	919.360	1,683	671.607	286.272
Maandgem. 1949	975.414	1,735	718.454	338.998
Maandgem. 1950	1.020.614	1,754	721.849	349.946
Maandgem. 1951	1.035.346	1,729	731.381	421.546
Jan. 1952	1.083.166	1,616	729.317	529.978
Febr. 1952	1.009.606	1,650	682.842	491.195
Mrt 1952	1.091.393	1,624	750.585	539.467
Apr. 1952	1.040.958	1,618	699.574	544.644
Mei 1952- ²⁾	1.030.530	..	735.920	

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“

²⁾ Voorlopige gegevens.

GEMEENTE BEVERWIJK

Uitgifte van

f. 1.000.000.- 4 1/4 0/0 30-jarige obligatiën
(Tweede Tranche)

in stukken van nom. f. 1.000.— aan toonder.

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

VRIJDAG, 1 AUGUSTUS 1952,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.,

bij hare kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Beverwijk,

op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 25 Juli 1952. Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren verkrijgbaar.

Amsterdam, 25 Juli 1952.

**AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
INCASSO-BANK N.V.**

GEMEENTE EINDHOVEN

Uitgifte van

f. 3.000.000.- 4 1/4 0/0 30-jarige obligatiën
(Derde Lening 1952)

in stukken van nom. f. 1.000.— aan toonder.

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

DONDERDAG, 31 JULI 1952,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.,

bij hare kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Eindhoven,

op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 24 Juli 1952. Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren verkrijgbaar.

Amsterdam, 24 Juli 1952.

**AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
INCASSO-BANK N.V.**

GEMEENTE LEIDSCHENDAM

UITGIFTE van

f. 2.500.000.— 4 1/4 pCt.

30-jarige Obligatiën

in stukken van nominaal f. 1.000.— aan toonder.

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

VRIJDAG, 1 AUGUSTUS 1952

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.

bij haar kantoren te AMSTERDAM,
op de voorwaarden van het prospectus d.d. 25 Juli 1952.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij ondergetekenden verkrijgbaar.

**LABOUCHERE & Co. N.V.
NEDERLANDSCHE MIDDENSTANDBANK N.V.**

AMSTERDAM, 25 Juli 1952.

GEMEENTE TILBURG

Uitgifte van

f. 5.000.000.- 4 1/4 0/0 30-jarige obligatiën
(Derde Lening 1952)

in stukken van nom. f. 1.000.— aan toonder.

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

DONDERDAG, 31 JULI 1952,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.,

bij hare kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Tilburg,

op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 24 Juli 1952. Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren verkrijgbaar.

Amsterdam, 24 Juli 1952.

**AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
INCASSO-BANK N.V.**

Maakt gebruik van de rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

★ Adverteer in dit blad ★

GEMEENTE KAMPEN

Uitgifte van

f. 1.500.000.- 4¹/₄ 0/0 30-jarige obligatiën
(Tweede Tranche)

in stukken van nom. f. 1.000.- aan toonder.

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

VRIJDAG, 1 AUGUSTUS 1952,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

tot de koers van 100 pCt.,

bij hare kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Kampen,

op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 25 Juli 1952. Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren verkrijgbaar.

Amsterdam, 25 Juli 1952.

**AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
INCASSO-BANK N.V.**

GEMEENTE HOOGZAND-SAPPEMEER

Uitgifte van

f. 1.000.000.- 4¹/₄ 0/0 30-jarige obligatiën
(Tweede Tranche)

in stukken van nom. f. 1.000.- aan toonder.

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

VRIJDAG, 1 AUGUSTUS 1952,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.,

bij hare kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Hoogezand-Sappemeer,

op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 25 Juli 1952. Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren verkrijgbaar.

Amsterdam, 25 Juli 1952.

**AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
INCASSO-BANK N.V.**

GEMEENTE BREDA

Uitgifte van

f. 5.000.000.- 4¹/₄ 0/0 30-jarige obligatiën
(2e lening 1952)

in stukken van nom. f. 1.000.- aan toonder.

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde obligatielening is opengesteld op

DONDERDAG 7 AUGUSTUS 1952

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

tot de koers van 100 pCt.

bij de kantoren van:

VAN MIERLO EN ZOON N.V. te Breda, Bergen op Zoom, Roosendaal en Tilburg en bij haar correspondentenschappen te Oosterhout, Oudénbosch en Etten,

FIRMA F. VAN LANSCHOT te 's-Hertogenbosch,

De Heren BEELS & Co. - DE CLERCQ & BOON HARTSINCK te Amsterdam,

op de voorwaarden van het prospectus der uitgifte d.d. 30 Juli 1952.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren verkrijgbaar.

Breda,

's-Hertogenbosch, 30 Juli 1952.

VAN MIERLO EN ZOON N.V. F. VAN LANSCHOT

GEMEENTE 's-HERTOGENBOSCH

Uitgifte van

f. 2.500.000.- 4¹/₄ 0/0 30-jarige obligatiën
(2e lening 1952)

in stukken van nom. f. 1.000.- aan toonder.

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde obligatielening is opengesteld op

DONDERDAG 7 AUGUSTUS 1952

van des voormiddags 9 uur tot des namiddag 4 uur

tot de koers van 100 pCt.

bij de kantoren van:

VAN MIERLO EN ZOON N.V. te Breda, Bergen op Zoom, Roosendaal en Tilburg en bij haar correspondentenschappen te Oosterhout, Oudénbosch en Etten.

FIRMA F. VAN LANSCHOT te 's-Hertogenbosch,

De Heren BEELS & Co. - DE CLERCQ & BOON HARTSINCK te Amsterdam,

op de voorwaarden van het prospectus der uitgifte d.d. 30 Juli 1952.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren verkrijgbaar.

Breda,

's-Hertogenbosch, 30 Juli 1952.

VAN MIERLO EN ZOON N.V. F. VAN LANSCHOT